

SVERIGES EL- OCH NATURGASMARKNAD 2018

Energimarknadsinspektionen

Box 155, 631 03 Eskilstuna

Energimarknadsinspektionen R2019:02

Författare: Tobias Lusth (projektledare), Maria Dalheim, Joachim Karlsson, Göran Morén och Samuel Wahlberg.

Bilder: © Johnér, Elliot Elliot (elledning) / © Johnér, PhotoAlto (pojke med surfplatta)

/ © Johnér, Hans Berggren (Öresundsbron)

Copyright: Energimarknadsinspektionen

Rapporten är tillgänglig på www.ei.se

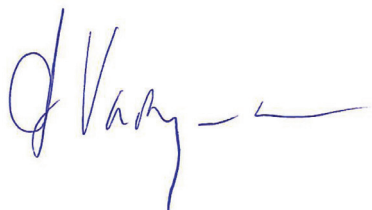
Förord

Energimarknadsinspektionen (Ei) är tillsynsmyndighet över marknaderna för el, naturgas och fjärrvärme och följer kontinuerligt utvecklingen på dessa marknader. Syftet med den här rapporten är att redogöra för utvecklingen på el- och naturgasmarknaden under 2018.

Enligt Ei:s instruktion ska myndigheten fullgöra uppgifter som följer av Europaparlamentet och rådets el- och naturgasmarknadsdirektiv (2009/72/EG) och (2009/73/EG). I detta ingår att årligen utarbeta en rapport i enlighet med de rapporteringskrav som följer av direktiven. Rapporteringen omfattar regleringsfrågor, konkurrensfrågor och frågor om försörjningstrygghet.

Rapporten har den struktur som de europeiska tillsynsmyndigheterna och EU-kommissionen kommit överens om. Denna rapport, tillsammans med samtliga medlemsstaters nationella rapporter, kommer att finnas tillgänglig på svenska och engelska på CEER:s (Council of European Energy Regulators) webbplats: www.ceer.eu.

Eskilstuna, 29 maj 2019

Anne Vadasz Nilsson

Tobias Lusth

Innehåll

Sammanfattning – Utvecklingen på el- och naturgasmarknaden.....	1
1 Elmarknaden.....	5
1.1 Elnätet.....	6
1.1.1 Juridisk, redovisningsmässig samt funktionell åtskillnad av elföretag	7
1.1.2 Elnätets tekniska funktion	8
1.1.3 Elnätsavgifter för anslutning och överföring	10
1.1.4 Gränsöverskridande frågor	15
1.1.5 Efterlevnad av ellagstiftningen	16
1.2 Grossistmarknaden för el.....	17
1.2.1 Övervakning av prisutveckling, transparens och konkurrens	18
1.3 Slutkundsmarknaden	31
1.3.1 Övervakning av prisutveckling, transparens och konkurrens på marknaden	31
1.4 Utredningar och åtgärder för att främja konkurrens	44
1.4.1 Ansvarsområden inom övervakningen av elmarknaden.....	44
1.5 Försörjningstrygghet el	46
1.5.1 Övervakning av elproduktionskapacitet	46
1.5.2 Övervakning av investeringar i elproduktionskapacitet med avseende på försörjningstrygghet	47
1.5.3 Åtgärder för att hantera efterfrågetoppar eller utbudsunderskott	47
2 Naturgasmarknaden.....	48
2.1 Gasnätet.....	49
2.1.1 Funktionell åtskillnad av naturgasföretag.....	50
2.1.2 Naturgasnätets tekniska funktion.....	51
2.1.3 Nätavgifter för anslutning och överföring	53
2.1.4 Gränsöverskridande frågor	54
2.1.5 Efterlevnad av naturgaslagen.....	55
2.2 Grossistmarknaden för naturgas	56
2.2.1 Övervakning av prisutveckling, transparens och konkurrens	56
2.3 Slutkundsmarknaden	58
2.3.1 Övervakning av prisutveckling, transparens och konkurrens på marknaden	58
2.4 Rekommendationer för naturgaspriser samt utredningar och åtgärder för att främja konkurrens	61
2.4.1 Ei övervakar naturgasmarknaden	61
2.4.2 Potentiellt ökad konkurrens på naturgasmarknaden i och med nybyggnationer av terminaler för LNG.....	61
2.5 Försörjningstrygghet naturgas	62
2.5.1 Övervakning av balansen mellan utbud och efterfrågan	62
2.5.2 Förväntningar om framtida efterfrågan och leveranser samt tillförd kapacitet	62
2.5.3 Harmoniserade tariffstrukturer för överföring av gas.....	62
2.5.4 Åtgärder för att täcka efterfrågetoppar eller utbudsunderskott	62

3	Konsumentskydd och tvistlösning.....	64
3.1	Konsumentskydd.....	65
3.2	Tvistlösning	69

Sammanfattning – Utvecklingen på el- och naturgasmarknaden

På de svenska el- och naturgasmarknaderna är handeln konkurrensutsatt. El- och naturgasnätverksamheterna är reglerade monopol, då det skulle vara både samhällsekonomiskt och miljömässigt olämpligt att bygga parallella nät över hela landet.

Ei ska, i rollen som tillsynsmyndighet, kontinuerligt följa och analysera utvecklingen på el- och gasmarknaderna och lämna förslag till ändringar i regelverk, eller andra åtgärder, för att främja marknadernas funktion.

Elmarknaden

Det svenska elnätet

Det svenska elnätet kan delas in i tre nivåer: stamnät, regionnät och lokalnät. Stamnätet transporterar el långa sträckor med höga spänningsnivåer. Regionnäten transporterar el från stamnätet till lokalnäten och i vissa fall direkt till större elanvändare. Lokalnäten ansluter till regionnäten och transporterar el till hushåll och andra slutkunder. Elnätet består av 56 900 mil ledning, varav ungefär 39 100 mil är jordkabel och 17 800 mil är luftledning.

Affärsverket Svenska kraftnät (Svenska kraftnät) är ett statligt affärsverk och innehavare av det svenska stamnätet. Svenska kraftnät ansvarar för att upprätthålla kraftbalansen och driftsäkerheten i det svenska elnätet och är certifierat som systemansvarig av Energimarknadsinspektionen (Ei). Ei har i egenskap av tillsynsmyndighet uppdraget att granska Svenska kraftnät.

Lokal- och regionnätsföretagen ansvarar för att nivån på underhållet av det egna nätet är tillräcklig för att garantera att leveranssäkerheten upprätthålls.

Det svenska elnätet drivs som ett reglerat monopol där Ei granskar nätföretagens intäkter och bedömer om de är skäliga. Mellan 2017 och 2018 ökade nätavgifterna i genomsnitt med 2,5 procent för lägenhetskunder, 1,4 procent för villakunder med säkring om 16 A och med 1,6 procent för villakunder med säkring om 20 A.

Ei beslutar om hur mycket elnätsföretagen får ta ut av sina kunder under en fyraårsperiod genom att fastställa s.k. intäktsramar. Regeringen beslutade den 16 augusti 2018 om nya bestämmelser för reglering av elnätsföretagens intäktsramar för tillsynsperioden 2020–2023. Bestämmelserna innefattar hur kalkylräntan ska fastställas samt en förändring av avskrivningstiderna.

Grossistmarknaden för el

På den fysiska handelsplatsen Nord Pool handlades totalt 401 TWh el inom Norden och Baltikum under 2018. Det är en ökning om 1,8 procent jämfört med 2017 och ett nytt volymrekord.

Den totala användningen av el i Sverige, inklusive förluster vid överföring, var drygt 141 TWh år 2018. Jämfört med 2017 har elanvändningen endast ökat marginellt och varit fortsatt låg i förhållande till hur den varit under 00-talet. Medeltemperaturen var under 2018 högre än normalt, framför allt på grund av extrem värme under sommarmånaderna.

Elproduktionen inom landet minskade med 0,6 procent till 158,3 TWh under 2018 trots att elanvändningen ökade marginellt under motsvarande period. Nettoutbytet när året var slut summerades således till en export om cirka 17,2 TWh.

Vindkraftsproduktionen i Sverige minskade med 4,6 procent under 2018 jämfört med året innan. Kraftslaget stod emellertid fortsatt för något mer än 10 procent av den totala elproduktionen.

Slutkundsmarknaden för el

Under 2018 fanns 129 elhandelsföretag på Ei:s prisjämförelsesajt elpriskollen.se. De tre största elhandlarna hade i slutet av året en samlad marknadsandel på 46 procent räknat på antalet kunder, vilket är en ökning med ungefär 5 procentenheter sedan föregående år.

Under 2018 bestod den största delen av en konsuments totala kostnad för el, 41,5 procent, av skatt och moms. Kostnaden för elhandel utgjorde 36,7 procent medan kostnaden för överföring utgjorde 21,9 procent.

Det vanligaste elhandelsavtalet i Sverige är avtal om rörligt pris. Den långsiktiga trenden är att fler och fler överger fasta avtalsformer och anvisat avtal till förmån för avtal om rörligt pris. I december 2018 hade 49 procent av de svenska hushållskunderna tecknat avtal om rörligt pris, vilket är en ökning med 2 procentenheter jämfört med december 2017. 30 procent av kunderna hade ett fastprisavtal med en bindningstid på antingen ett, två eller tre år.

Naturgasmarknaden

Det svenska naturgasnätet

Det svenska naturgasnätet är litet jämfört med i övriga Europa och består av 60 mil transmissionsledning och cirka 300 mil distributionsledning. Naturgasnätet ligger på västkusten i södra Sverige.

Det finns också ett stads- och fordonsgasnät i Stockholmsområdet. Stads- och fordonsgasnäten omfattar cirka 50 respektive 4 mil ledning.

Det finns även ett antal små lokala gasnät runt om i Sverige. Många av de små lokala näten används huvudsakligen för att transportera biogas av typen fordonsgas från en produktionsanläggning till tankstationer.

Gemensamt för gasnätet i Stockholm och de små lokala gasnäten runt om i landet är att de inte är kopplade till något transmissionsnät.

De nät som omfattas av naturgaslagens bestämmelser är det västsvenska gasnätet och gasnätet i Stockholm. Med naturgas avses i naturgaslagen även biogas i den mån det är tekniskt möjligt att använda gasen i ett naturgassystem. Det finns för närvarande nio biogasproducenter kopplade till det västsvenska naturgassystemet, varav två är anslutna så att inmatning kan ske i transmissionsnätet. Ytterligare två biogasproducenter är anslutna till Gasnätet Stockholm AB:s nät.

I likhet med reglerna på elmarknaden regleras nätföretagens intäkter i förhand. Detta innebär att intäkterna regleras i en intäktsram som sträcker sig över en period om fyra år. Denna ram sätter en övre gräns för de totala intäkterna företagen får ha från sin naturgasverksamhet.

Inför första tillsynsperioden 2015–2018 ansökte företagen om intäktsramar på sammanlagt 7,3 miljarder kronor. Ei fattade beslut om intäktsramar på knappt 6 miljarder kronor. Fyra av nio naturgasaktörer överklagade Ei:s beslut till Förvaltningsrätten i Linköping. Förvaltningsrätten meddelade 2016 sin dom. Domarna innebär att Ei i viktiga delar fick rätt vad gäller företagets avkastning. Däremot gick domstolen Ei emot när det gäller avskrivningstider samt delar av kalkylräntan. Både Ei och företagen överklagade under 2016 domarna till Kammarrätten i Jönköping. 2017 meddelade Kammarrätten i Jönköping sina domar där de bland annat fastslog längre avskrivningstider för transmissionsnätsföretaget och en högre avkastning för de gasnätsföretag som överklagat jämfört med vad Ei beslutat. Ei överklagade domarna till Högsta förvaltningsdomstolen som meddelade att Ei inte får prövningstillstånd.

Grossistmarknaden för naturgas

Naturgas täcker cirka 2 procent av Sveriges totala energibehov och är därmed en relativt liten energikälla. I de kommuner där naturgasnätet är utbyggt står dock naturgasen för drygt 20 procent av den slutliga energianvändningen, vilket är i linje med genomsnittet i övriga Europa.

Sverige har ingen egen utvinning av naturgas utan all tillförsel sker från Danmark. År 2018 användes 9,2 TWh naturgas i Sverige, vilket är en ökning med 0,5 TWh från 2017.

Sverige har i praktiken ingen inhemsk utvinning av naturgas, utan gasen handlas i Danmark eller Tyskland och transporteras sedan genom danska transmissionsledningar och vidare upp genom det västsvenska naturgasnätet. Några få svenska aktörer är aktiva på den danska gasbörsen Gaspoint Nordic som sedan den 24 november 2016 är kopplad till den paneuropeiska gasbörsen PEGAS.

Slutkundsmarknaden för naturgas

I det västsvenska naturgasnätet finns cirka 38 800 naturgaskunder, av vilka cirka 4 800 är stora industrier och kraftvärmeverk och cirka 34 000 är hushållskunder. I Stockholms stads- och fordonsgasnät finns cirka 61 000 kunder varav cirka 820 är företagskunder och 10 är industrier.

I slutet av 2018 fanns det totalt sju aktörer på den svenska slutkundsmarknaden för naturgas, varav sex aktörer i det västsvenska naturgasnätet och en aktör i Stockholms stads- och fordonsgasnät.

Kundernas totala kostnad för gas har förändrats relativt lite sedan avregleringen 2007. Förklaringen till detta är att gashandelspriset de flesta åren legat på en förhållandevis jämn nivå på cirka 35 öre per kWh. Även nätavgiften har legat på en stabil nivå på cirka 20–27 öre per kWh. Däremot har skatten på naturgas ökat med cirka 10 öre sedan 2007.

Den enskilt största kostnadsposten, 47 procent av hushållskundernas totala gaskostnad, utgörs av moms och energiskatt.

Konsumentskydd och tvister

Ei kontrollerar att företagen på el- och naturgasmarknaden följer lagstiftningen och har i vissa fall en tvistlösande funktion mellan konsumenter och elnätsägare.

Om det finns bristande leverans kvalitet medför det stora olägenheter för kunderna och resulterar i höga kostnader för samhället. Varje år kostar avbrotten samhället runt en miljard kronor. Även brister i spänningskvaliteten kan orsaka stora kostnader. En väl fungerande elförsörjning är av stor betydelse för samhällets funktion och utveckling.

Konsumenter har möjlighet att anmäla att ett företag inte följer bestämmelserna i ellagen och naturgaslagen. Som tillsynsansvarig myndighet kan Ei då undersöka om företaget brutit mot sin lagstadgade skyldighet. Under 2018 hade Ei 1 467 kontakter med konsumenter. Konsumenter som kontaktar Ei har oftast frågor eller klagomål om elnät eller elhandel.

För att stärka konsumenternas ställning på elmarknaden erbjuder Ei en webbplats för prisjämförelser, elpriskollen.se, där konsumenterna kan jämföra priser och villkor för de vanligaste avtalen från samtliga elhandelsföretag. Möjligheten att jämföra priser och andra faktorer som kan påverka valet av elhandelsföretag är en förutsättning för aktiva kunder.

Ei samarbetar med Konsumentverket i upplysningstjänsten Hallå konsument som är en webbaserad tjänst där konsumenter kan få information om sina rättigheter på en rad marknader, däribland energimarknaderna. Ei bidrar med kunskap och uppgifter i frågor som rör energimarknaderna.

1 Elmarknaden

Den svenska elmarknaden reformerades 1996. Sedan dess är handel och produktion av el konkurrensutsatt medan nätverksamheten utgörs av ett stort antal reglerade monopol. Syftet med att konkurrensutsätta produktion och handel med el är att öka valfriheten för konsumenterna och att skapa förutsättningar för ett effektivt användande av produktionsresurserna.

Elnätsverksamhet är däremot ett naturligt monopol vilket innebär att det inte är samhällsekonomiskt effektivt med flera sådana verksamheter inom samma geografiska område. Energimarknadsinspektionen reglerar därför elnätsföretagens intäkter.

1.1 Elnätet

Det svenska elnätet består av 56 900 mil ledning, varav ungefär 39 100 mil är jordkabel och 17 800 mil är luftledning. Elnätet kan delas in i tre nivåer: stamnät, regionnät och lokalnät. Stamnätet transporterar el långa sträckor med höga spänningsnivåer. Regionnäten transporterar el från stamnätet till lokalnäten och i vissa fall direkt till större elanvändare. Lokalnäten ansluter till regionnäten och transporterar el till hushåll och andra slutkunder.

Figur 1. Svenska stamnätet för el samt övriga förbindelser till utlandet

Källa: Svenska kraftnät

1.1.1 Juridisk, redovisningsmässig samt funktionell åtskillnad av elföretag

I syfte att förhindra korssubventionering mellan företag som bedriver olika typer av elverksamhet får nätverksamhet inte bedrivas i samma juridiska person som bedriver produktion av eller handel med el. Nätverksamhet ska även ekonomiskt redovisas skilt från all annan verksamhet. Detta innebär att elnätverksamhet både måste vara juridiskt åtskild och redovisningsmässigt åtskild från företag som bedriver produktion av eller handel med el. Produktion av el får dock ske av ett elnätsföretag om den är avsedd för att täcka nätförluster eller för att ersätta utebliven el i händelse av elavbrott. Utöver detta finns ett krav på att vissa elnätsföretag ska vara funktionellt åtskilda från företag som bedriver produktion av eller handel med el.¹ Den funktionella åtskillnaden gäller de företag som bedriver nätverksamhet och som ingår i en koncern vars samlade elnät har minst 100 000 elanvändare.

Alla företag som bedriver nätverksamhet och som ingår i samma koncern som ett företag som bedriver produktion av eller handel med el ska enligt ellagen² upprätta en övervakningsplan. Företagen ska därutöver publicera en årlig rapport som redogör för de åtgärder de genomfört enligt planen. Syftet med övervakningsplanen är att säkerställa att företagen agerar objektivt och inte otillbörligt gynnar någon aktör på marknaden. I övervakningsplanen ska det framgå vilka åtgärder företaget ska genomföra för att motverka diskriminerande beteende gentemot övriga aktörer på marknaden.

Under år 2017 startade Ei en planlagd tillsyn i syfte att ta reda på om åtskillnadsreglerna följs. Ei granskade bland annat hur kostnaderna för funktionerna kundservice, ekonomi och IT har fördelats mellan verksamhetsgrenarna i ett företag som bedriver även annan verksamhet än nätverksamhet respektive mellan företagen om det är fråga om ett elnätsföretag som ingår i en koncern. Tillsynen inleddes med en pilotstudie av fyra företag under hösten 2017. Ytterligare granskningar genomfördes under våren 2018. Tillsynen resulterade i att 14 av 37 elnätsföretag fick vidta åtgärder som innebar krav på dokumentation och förändrad fördelning av kostnader för företags- och koncerngemensamma funktioner.

Ei bedriver tillsyn av stamnätsoperatören

Svenska kraftnät, som driver och förvaltar det svenska stamnätet, är också den myndighet som är systemansvarig³ för det svenska elnätet. Svenska kraftnät har till uppgift att på ett affärsmässigt sätt förvalta, driva och utveckla ett kostnadseffektivt, driftsäkert och miljöanpassat kraftöverföringssystem samt att tillhandahålla överföringskapacitet och i övrigt bedriva verksamheter som är anknutna till kraftöverföringssystemet. Ei har i egenskap av tillsynsmyndighet uppdraget att granska Svenska kraftnät.⁴

¹ I enlighet med Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/72/EG den 13 juli 2009 om gemensamma regler för den inre marknaden för el och om upphävande av direktiv 2003/54/EG.

² 1997:857 3 kap. 17 §

³ Vanliga synonymer till systemansvarig är transmissionsnätsoperatör och stamnätsföretag.

⁴ I Sverige finns ingen oberoende systemansvarig. Därför är de bestämmelser som särskilt omfattar tillsyn av oberoende systemansvariga inte tillämpliga för Ei.

Sedan den 1 januari 2012 fastställs Svenska kraftnäts intäktsram på förhand. Svenska kraftnät hade fram till och med 2015 tillsynsperioder på ett kalenderår. Från och med 2016 har Svenska kraftnät en tillsynsperiod på fyra år. Med intäktsram avses de samlade intäkter som ett elnätsnätföretag högst får ta ut från nätverksamheten under en tillsynsperiod⁵. Ei har fastställt en intäktsram för Svenska kraftnät för tillsynsperioden 2016–2019.

Enligt EU:s elmarknadsdirektiv⁶ ska systemansvariga för överföringssystemen certifieras och regler om detta finns i nationell lagstiftning. Ei beslutade i juli 2012 om att certifiera Svenska kraftnät som systemansvarig för det svenska stamnätet för el. Certifieringen gäller tills vidare men kan omprövas av Ei om den systemansvarige inte lever upp till kraven för certifieringen.

1.1.2 Elnätets tekniska funktion

Leveranssäkerheten i elnätet bedöms av Ei utifrån avbrottsrapporteringen

En väl fungerande elförsörjning är av stor betydelse för samhällets funktion och utveckling. Sedan 2011 rapporterar elnätsföretagen årligen detaljerade data om avbrott på kundnivå, både för korta och för långa avbrott. Från dessa uppgifter kan en mängd nyckeltal och indikatorer beräknas. Långvariga och omfattande elavbrott ska dessutom rapporteras löpande till Ei. Utifrån nu beskrivna data mäter och analyserar Ei även leveranssäkerheten i de svenska elnäten.

Ett av syftena med rapporteringen är även att göra det möjligt för Ei att bedöma leveranskvaliteten i elnäten och att ingripa om de åtgärder som genomförs av elnätsföretagen är otillräckliga. Bedömningen av leveranskvaliteten får också betydelse för storleken på intäktsramen. Principen är den att bristande kvalitet minska intäktsramens storlek.

Tabell 1 visar elavbrott i lokalnäten åren 2003–2017. Siffrorna anger genomsnittliga värden per kund och delas in i oaviserade och aviserade avbrott. Aviserade avbrott är avbrotten som kunden underrättats om i god tid före avbrottet. Dessa avbrott kan vara motiverade av elsäkerhetsskäl eller av driftskäl, exempelvis på grund av reparationer och förebyggande underhåll i syfte att upprätthålla en god drift- och leveranssäkerhet. Enligt ellagen får inte det aviserade avbrottet pågå längre än åtgärden kräver.

⁵ 1997:857 1 kap. 5 a §

⁶ 2009/72/EG Artikel 10

Tabell 1. Elavbrott i lokalnäten på grund av fel i eget lokalnät, genomsnittliga värden per kund⁷

År	SAIFI, aviserade avbrott (avbrott/år)	SAIFI, oaviserade avbrott (avbrott/år)	SAIDI, aviserade avbrott (minuter/år)	SAIDI, oaviserade avbrott (minuter/år)
2003	0,19	0,90	27	118
2004	0,19	0,89	25	72
2005	0,21	1,26	32	890
2006	0,19	1,05	22	88
2007	0,31	1,49	22	307
2008	0,50	1,04	26	104
2009	0,22	0,88	20	63
2010	0,14	1,03	20	71
2011	0,19	1,31	16	174
2012	0,14	1,03	17	75
2013	0,14	1,02	18	139
2014	0,15	0,98	16	69
2015	0,14	0,96	16	107
2016	0,15	0,85	18	61
2017	0,14	0,82	16	52

Statistik för 2018 färdigställs under sommaren 2019. Källa: Ei

Elnät på landsbygden drabbas i genomsnitt av både fler avbrott och längre avbrottstider än elnät i tätorter. Landsbygdsnät är generellt sett mer exponerade för väderrelaterade störningar, bland annat på grund av att dessa nät ofta har en högre andel oisolerade luft-ledningar och en lägre andel jordkabel jämfört med stadsnät. I syfte att minska elnätens sårbarhet mot extremt väder har andelen jordkabel i lokalnäten ökat. Jordkabel kan dock drabbas av icke väderberoende störningar, till exempel avbrott vid kabelbrott på grund av grävningsarbete eller åldrande komponenter. Inom kategorin luftledningar är isolerade ledningar mer robusta än oisolerade ledningar. Ungefär 99 procent av lokalnätens totala ledningslängd i lågspänningsnätet är isolerad. På mellan- och högspänningsnivån i lokalnäten är cirka 77 procent av ledningarna isolerade.⁸

Regler om leveranssäkerhet och avbrottsersättning

Elnätsföretagen är skyldiga att göra risk- och sårbarhetsanalyser samt att upprätta åtgärdsplaner som visar hur leveranssäkerheten i de egna näten ska förbättras. Syftet med bestämmelserna är att elnätsföretagen genom förebyggande arbete ska minska sårbarheten i elnätet och att bidra till att uppfylla ellagens funktionskrav att elavbrott inte får överstiga 24 timmar. Ei har utfärdat föreskrifter om den årliga redovisningen av risk- och sårbarhetsanalyser i elnäten som även omfattar att en redovisning baserad på risk- och sårbarhetsanalysen samt åtgärdsplanen ska lämnas in till Ei.

Utöver ellagens funktionskrav har Ei även föreskrivit vilka andra krav som ska vara uppfyllda för att överföringen av el ska vara av god kvalitet. Delar av föreskrifterna om tekniska krav på trådsäkring av regionnätsledningar och

⁷ SAIFI=System Average Interruption Frequency Index (genomsnittligt antal avbrott per kund under året (antal avbrott/år))

SAIDI=System Average Interruption Duration Index (genomsnittlig avbrottstid per kund under året (avbrottsminuter/år)).

⁸ Siffrorna gäller 2017. Statistik för 2018 färdigställs under hösten 2019.

funktionskrav för högre lastnivåer utfärdades 2010 medan föreskrifter avseende krav på spänningskvalitet utfärdades i mitten av 2011. Under 2013 kompletterades föreskrifterna med riktlinjer för antalet avbrott på kundnivå.

Enligt ellagen har en elanvändare som drabbats av avbrott i elöverföringen i minst 12 timmar rätt till ersättning från det elnätsföretag som den är ansluten till, så kallad avbrottsersättning. Kravet gäller för avbrott som faller inom nätägarens kontrollansvar.⁹ Ersättningen är schabloniserad och ska betalas ut per automatik. Ei har utfärdat föreskrifter om hur en nätägare ska informera sina kunder om reglerna för avbrottsersättning. I ellagen regleras även rätten till skadestånd från elnätsföretag vid person-, sak- eller förmögenhetsskada.

1.1.3 Elnätsavgifter för anslutning och överföring

Det svenska lokalnätet drivs av ett stort antal elnätsföretag i reglerade monopol. För att säkerställa att elnätsföretagen som innehar ensamrätten att driva elnät inom ett visst område, så kallad koncession, inte utnyttjar sin monopolställning reglerar Ei företagens intäkter. Elnätsavgifterna ska enligt ellagen vara skäliga, objektiva och icke-diskriminerande. Skäligheten avser ett nätföretags totala intäkter, medan objektivitet handlar om att företagets samlade avgifter för en kundkategori måste reflektera de kostnader som nätföretaget har för just denna kategori. Företagen får därför ha olika avgifter för olika kundkategorier, till exempel villakunder och lägenhetskunder. Företagen får inte gynna en kundkategori på bekostnad av en annan.

Elnätsföretagen har enligt ellagen¹⁰ rätt att från sina kunder ta ut ersättning, så kallad elnätsavgift, för löpande kostnader som ska täcka exempelvis, drift och underhåll samt ge elnätsföretaget en rimlig avkastning på verksamhetens kapital. För att efterlikna konkurrens ställer Ei krav på effektivisering av löpande kostnader samt krav på god leveranskvalitet.

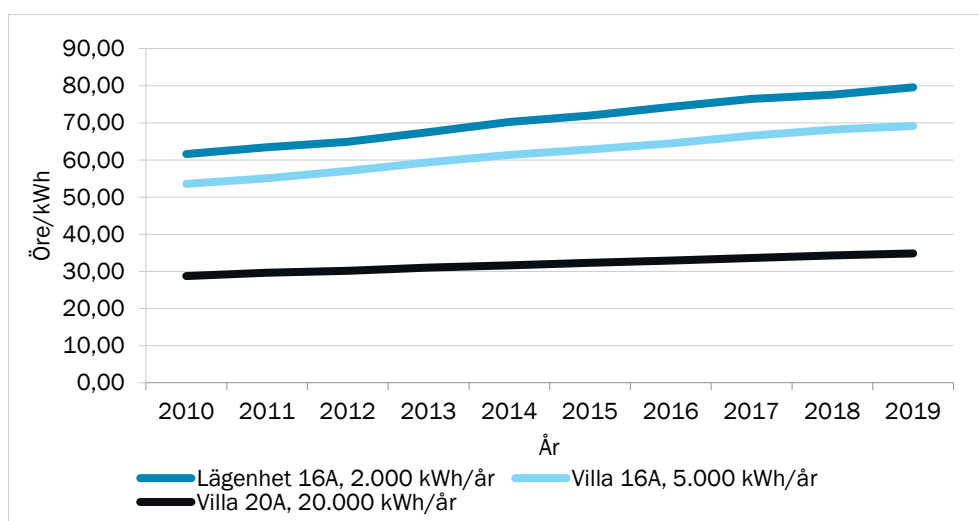
Elnätsavgiften består ofta av en fast del (abonnemangsavgift) och en rörlig del (elöverföringsavgift). Den fasta delen varierar med säkringens storlek eller den abonnerade effekten. Den rörliga delen varierar utifrån kundens förbrukning. För en villa med elvärme är fördelningen mellan avgiftens fasta och rörliga del ungefär lika. För att kunna jämföra olika nätägare samlar Ei in data från elnätsföretagen för 15 olika typkundgrupper.

I Figur 2 visas hur nätavgifterna för olika typer av hushållskunder utvecklats de senaste åren. Mellan 2017 och 2018 ökade avgifterna i genomsnitt med 2,5 procent för lägenhetskunder, 1,4 procent för villakunder med säkring om 16 A och med 1,6 procent för villakunder med säkring om 20 A. I svenska kronor motsvarade ökningen 39, 47 respektive 110 kronor per år.

⁹ Händelser inom kontrollansvaret är händelser som företaget rimligen kan förutse och för vilka nätföretagen kan förväntas dimensionera konstruktionen och driften av nätet.

¹⁰ 1997:857 5 kap. 8 § och 9 §

Figur 2. Real utveckling av nätavgifter för hushållskunder¹¹

Källa: Ei

Kunder med låg elanvändning har i regel färre alternativ än kunder med hög elanvändning. Flertalet elnätsföretag erbjuder endast en avgiftstyp, så kallad enkeltariff, till kunder med låg förbrukning. Enkeltariff innebär att kunden betalar lika mycket oavsett när på dygnet elen förbrukas. Alternativet till enkeltariff är tidstariff där kunden betalar olika mycket beroende på när på dygnet förbrukningen sker.

Ett antal elnätsföretag har infört effektbaserade tariffer för hushållskunder. Dessa består av en mindre fast avgift som är knuten till säkringsstorleken, vilken bestämmer det maximala effektuttaget. Utöver den fasta avgiften debiteras hushållet efter hur det använder elen över tiden, till exempel kan olika avgifter debiteras för olika tider på dygnet eller för olika tider på året.

Ei:s förhandsbeslut om elnätsavgifter

Sedan 2012 regleras elnätsföretagens intäkter genom att Ei på förhand fastställer en ram för varje nätföretags intäkter under en fyraårsperiod, en så kallad intäktsram. Den nuvarande tillsynsperioden löper under perioden 2016–2019. Under 2017 har Ei beslutat om att företagets intäktsram för den nuvarande perioden ska öka eller minska i de fall deras intäkter under den föregående perioden har under- eller överstigit intäktsramen.

Regler om förhandsregleringen av elnätsavgifter infördes i ellagen till följd av krav i elmarknadsdirektivet. Tidigare skedde regleringen av intäkterna från elnätsverksamheten genom att Ei i efterhand granskade skäligheten för elnätsföretagens avgifter.¹²

Syftet med regleringen är att elnätsföretagens verksamhet ska bedrivas effektivt till låga kostnader. Den ska säkerställa att kunden får betala ett skäligt pris för överföringen av elen. Regleringen ska bidra till att ge kunderna en långsiktigt god

¹¹ Medelvärde uppräknat i 2019 års prisnivå, ej viktat.

¹² prop. 2008/09:141.

leveranssäkerhet och trygga den svenska elförsörjningen. Elnätsföretagen ska också få stabila och långsiktiga villkor för att bedriva nätverksamhet.

Intäktsramarna ska, som tidigare redovisats, täcka skäliga kostnader för att bedriva nätverksamhet under tillsynsperioden och ge en rimlig avkastning på det kapital som krävs för att bedriva verksamheten, kapitalbasen. Kostnader för en ändamålsenlig och effektiv drift av nätverksamheter med likartade objektiva förutsättningar ska anses som skäliga kostnader för att bedriva nätverksamheten. När intäktsramen bestäms ska hänsyn tas till kvaliteten i elnätsföretagens sätt att bedriva nätverksamheten. Detaljerna för beräkningen av intäktsramen anges i intäktsramsförordningen.¹³

Av denna framgår det bland annat att anläggningarnas ålder ska beaktas vid bedömningen av företagets kapitalkostnader. Vidare anger intäktsramsförordningen den ekonomiska livslängden, avskrivningstiden. Som en direkt följd av energieffektiviseringsdirektivet¹⁴ har det också införts en bestämmelse i ellagen anger att Ei vid bedömningen av intäktsramen också ska ta hänsyn till i vilken utsträckning nätverksamheten bedrivs på ett sätt som är förenligt med eller bidrar till ett effektivt utnyttjande av elnätet. Ei har även meddelat föreskrifter med mer detaljerade regler om bedömningen av kvaliteten, effektiviteten och kostnaderna, bland annat hur anläggningarnas ålder ska bestämmas.¹⁵

Om ett elnätsföretags intäkter avviker från intäktsramen påverkar det intäktsramen för den efterföljande tillsynsperioden. Om företagets intäkter har varit lägre än vad ramen medger innebär det att intäktsramen för kommande period höjs med motsvarande belopp. Om nätföretaget istället har överskridit ramen minskar intäktsramen för den kommande perioden och om överträdelsen överstiger 5 procent tillkommer ett överdebiteringstillägg som ytterligare minskar intäktsramen.

I ellagen finns det också regler om omprövning av intäktsramarna under och efter tillsynsperioden, om tidpunkter för ansökan och beslut samt om periodisering av intäkter.

Ei fick i december 2016 i uppdrag av regeringen att utveckla den nuvarande elnätsregleringen. I oktober 2017 lämnade Ei rapporten *Nya regler för elnätsföretagen inför perioden 2020–2023 (Ei R2017:07)* till regeringen. Rapporten innehåller förslag på hur regleringen för beräkningen av intäktsram bör ändras till tillsynsperioden 2020–2023. Bland annat föreslår Ei att metoden för att beräkna elnätsföretagens avkastning ska anges i regelverket, ändrade avskrivningstider samt ytterligare ändringar i ellagen för att skapa en tydligare och enklare lagstiftning. Regeringen

¹³ Förordning (2014:1064) om intäktsram för elnätsföretag

¹⁴ Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/27/EU av den 25 oktober 2012 om energieffektivitet, om ändring av direktiven 2009/125/EG och 2010/30/EU och om upphävande av direktiven 2004/8/EG och 2006/32/EG

¹⁵ Energimarknadsinspektionens föreskrifter (EIFS 2015:5) om vad som avses med kvaliteten i nätkoncessionshavarens sätt att bedriva nätverksamheten vid fastställande av intäktsram, Energimarknadsinspektionens föreskrifter (EIFS 2015:6) om vad som avses med ett effektivt utnyttjande av elnätet vid fastställande av intäktsram och Energimarknadsinspektionens föreskrifter (EIFS 2015:2) om skäliga kostnader och en rimlig avkastning vid beräkning av intäktsram för elnätsföretag.

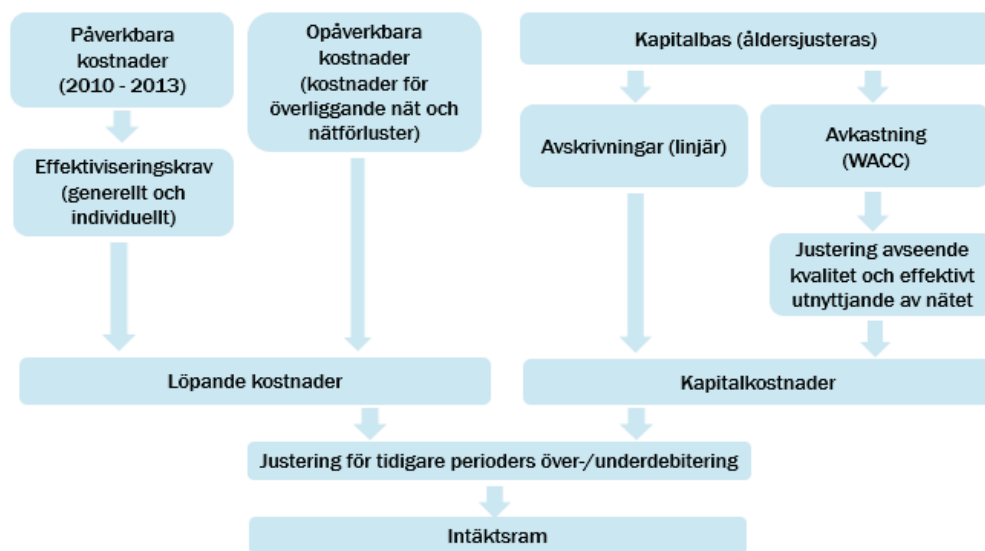
beslutade därefter den 16 augusti 2018 om nya bestämmelser för beräkning av elnätsföretagens intäktsramar för tillsynsperioden 2020–2023. I de nya bestämmelserna anges bland annat hur kalkylräntan ska fastställas samt ändrade avskrivningstider.

De olika delarna i intäktsramen

De skäliga kostnader som företagen ska få täckning för genom intäktsramarna delas in i kapitalkostnader samt påverkbara och opåverkbara löpande kostnader. Hur de olika delarna i intäktsramen hänger ihop framgår av Figur 3.

Kapitalkostnad är kostnad för att använda kapital och till grund för beräkning av kapitalkostnaderna är kapitalbasen. I kapitalbasen ingår anläggningstillgångar, som exempelvis elledningar och nätstationer, som ett elnätsföretag använder för att bedriva nätverksamheten. Kostnaden utgörs av två delar, kostnad för kapitalförslitning (avskrivning) och kostnad för kapitalbindning (avkastning). Kapitalbasen värderas utifrån nuanskningsvärde och avkastningen beräknas med en real kalkylränta före skatt¹⁶. När kapitalkostnaderna beräknas tar Ei hänsyn till investeringar som skett under respektive tillsynsperiod.

Figur 3. Delar i intäktsram el

Avkastningens storlek påverkas också dels av kvaliteten i nätverksamheten, dels av hur effektivt nätet utnyttjas. Kvaliteten bedöms utifrån avbrott i överföringen. Avgörande vid bedömningen av effektiviteten är nätförluster, kostnader för överliggande och angränsande nät samt belastningen på nätet. Denna del kan dock endast påverka intäktsramens storlek med 5 procent uppåt eller nedåt.

Opåverkbara kostnader är bland annat kostnader för nätförluster, abonnemang till överliggande och angränsande nät, anslutning till överliggande och angränsande nät och kostnader för myndighetsavgifter. Företagen får full täckning för opåverkbara kostnader.

¹⁶ Av kammarrätten fastställd till 5,85 procent för 2016–2019

Exempel på påverkbara kostnader är kostnader för drift och underhåll samt kundspecifika kostnader för exempelvis mätning, beräkning och rapportering. Ei använder företagens historiska kostnader 2010–2013 som utgångspunkt för att fastställa de påverkbara kostnaderna för tillsynsperioden 2016–2019. För att kunderna ska få del av förväntade produktivitetsoökningar innehåller regleringen ett krav på effektivisering. Ei har för tillsynsperioden 2016–2019 beräknat individuella effektiviseringskrav för varje företag. Det lägsta kravet är 1 procent per år och det högsta 1,82 procent per år.

Många av Ei:s beslut överklagades

För tillsynsperioden 2012–2015 fastställde Ei 177 intäktsramar, varav 96 överklagades till förvaltningsrätten. Till grund för sina överklaganden anförde elnätsföretagen att intäktsramen var för låg. Invändningarna avsåg främst de delar av Ei:s metod som kom att kallas övergångsmetoden samt beräkningen av avkastningens storlek, det vill säga kalkylräntan. Övergångsmetoden innebar att intäktsramarna begränsades utifrån företagens historiska avgifter. Denna del av metoden underkände förvaltningsrätten och kammarrätten. När det gäller kalkylräntan hade Ei fastställt den till 5,2 procent. Domstolen ändrade den till 6,5 procent.

Ei ansåg att nivån på kalkylräntan för 2012–2015 är omotiverat hög för en verksamhet med osedvanligt låg risk och överklagade bland annat därför domarna till Högsta förvaltningsdomstolen. Ei fick dock inte prövningstillstånd. Övergångsmetoden har nu genom intäktsramsförordningen som beskrivits ovan spelat ut sin roll.

Även de elnätsföretag som inte hade överklagat Ei:s beslut kunde t begära ändring av sina intäktsramar utifrån principerna i kammarrättens domar. 120 elnätsföretag inkom med en sådan begäran. Ei fattade under våren 2016 beslut i dessa ärenden i enlighet med principerna i kammarrättens domar, vilket resulterade i högre intäktsramar.

För tillsynsperioden 2016–2019 fattade Ei 185 stycken beslut om intäktsramar. Av dessa beslut överklagades 81 till förvaltningsrätten. Den viktigaste frågan i dessa överklagade ärenden var nivån på kalkylräntan som i besluten bestämt till 4,53 procent¹⁷. Förvaltningsrätten fastställde den 14 december 2016 kalkylräntan till 5,85 procent, vilket innebär att de beslutade intäktsramarna för tillsynsperioden 2016–2019 ökar med cirka 8 miljarder kronor. Ei överklagade förvaltningsrättens domar till kammarrätten som i november 2017 meddelade att Ei inte fick prövningstillstånd.

Nivån på intäktsramarna

Tabell 2 visar vilka intäktsramar som elnätsföretagens ansökt om, av Ei beslutade intäktsramar och ramar efter prövning i domstol av företagens överklagade intäktsramar för tillsynsperioderna 2012–2015 och 2016–2019.¹⁸ Vid jämförelser av beloppen mellan de olika tillsynsperioderna, ska noteras att beloppen för de olika tillsynsperioderna anges i olika års prisnivåer.

¹⁷ 4,56 procent efter medgivanden från Ei under domstolsprocessen.

¹⁸ Svenska Kraftnätets intäktsram är inte inkluderad i tabellen.

Tabell 2. Intäktsramar

Intäktsramar, miljarder kronor	Ansökta belopp	Beslutade ramar	Ramar efter domstolens prövning
2012–2015 (2010 års prisnivå)	183	150	196 ¹⁹
2016–2019 (2014 års prisnivå)	176	163	172

Källa: Ei

1.1.4 Gränsöverskridande frågor

En viktig förutsättning för en gemensam marknad är att el kan överföras mellan elområden och länder. För närvarande pågår ett arbete med att genomföra EU-regler, så kallade nätföreskrifter, i syfte att underlätta och säkerställa den gränsöverskridande överföringen av el. Ei har en central del i detta arbete och samarbetar med övriga berörda tillsynsmyndigheter i EU och regionalt i särskilda forum. Ei:s arbete med genomförande av nätföreskrifter redovisas i rapporten Nya EU-förordningar för el och naturgas – innehåll och genomförande.²⁰

Projekt av gemensamt intresse

En viktig fråga för EU:s medlemsländer är att öka leveranssäkerheten och försörjningstryggheten för el och gas inom EU. För att åstadkomma detta lyfts ett antal projekt upp som så kallade projekt av gemensamt intresse (Projects of Common Interest – PCI). Dessa projekt har ett särskilt regelverk som syftar till att förenkla och samordna tillståndprocesser mellan länderna, men också regler som ger projektägarna möjlighet att söka särskilda EU-medel för att underlätta finansieringen. För perioden 2014–2020 finns 5,85 miljarder euro i den så kallade CEF-fonden²¹ som projektägarna kan söka. Projekten ska bidra till integrering av marknaden och öka konkurrensen, leda till bättre försörjningstrygghet och minska koldioxidutsläppen.

Ei har flera uppgifter enligt regelverket, bland annat att delta i utvärderingen av de projekt som ansöker om att få bli PCI-projekt.

Sverige har för närvarande ett PCI-projekt för el vilket utgörs av 400 kV-ledningen Ekhyddan–Nybro–Hemsjö som enligt planeringen ska tas i drift 2023. Projektet syftar till att öka driftsäkerheten i stam- och regionnäten och att trygga elförsörjningen till likströmsförbindelsen NordBalt mellan Sverige och Litauen.

Projektet bidrar med att överföringskapaciteten mellan de svenska elområdena SE3 och SE4 ökar och att överföringsförlusterna i det svenska elnätet reduceras med cirka 275 GWh/år vilket i sin tur leder till minskad miljöpåverkan i det integrerade europeiska elenergisystemet.

¹⁹ De 196 miljarder kr motsvarar efter avstämda uppgifter och i 2014 års prisnivå ca 201 miljarder kr.

²⁰ Ei R2018:10

²¹ Connecting Europe Facility

1.1.5 Efterlevnad av ellagstiftningen

I Ei:s uppgifter som nätmyndighet ingår att utöva tillsyn över att företagen uppfyller sina skyldigheter enligt ellagstiftningen. Av ellagen²² framgår att Ei också är tillsynsmyndighet enligt förordningen om villkor för tillträde till nät för gränsöverskridande elhandel²³. Enligt Ei:s instruktion ska myndigheten, om inget annat särskilt anges, också fullgöra de uppgifter som följer av EU:s elmarknadsdirektiv.²⁴

Enligt elmarknadsdirektivet²⁵ ska de nationella tillsynsmyndigheterna följa och genomföra de rättsligt bindande och relevanta beslut som fattas av Agency for the Cooperation of Energy Regulators²⁶ (ACER) och Europeiska kommissionen. För att göra det möjligt för Ei att följa kommissionens beslut har bestämmelser införts i ellagen²⁷ och i lagen om certifiering av stamnätsföretag för el²⁸.

Enligt ellagen²⁹ har Ei rätt att på begäran få de upplysningar och ta del av de handlingar som behövs för tillsynen. Ei får meddela de förelägganden som behövs för att trygga efterlevnaden av de föreskrifter och villkor som omfattas av tillsynen³⁰. Ett sådant föreläggande får förenas med vite.

²² 1997:857 12 kap. 1 § fjärde stycket.

²³ Europaparlamentets och Rådets förordning (EG) nr 714/2009 av den 13 juli 2009 om villkor för tillträde till nät för gränsöverskridande elhandel och om upphävande av förordning (EG) nr 1228/2003.

²⁴ Förordning (2016:742) med instruktion för Energimarknadsinspektionen

²⁵ Europaparlamentets och Rådets direktiv 2009/72/EG av den 13 juli 2009 om gemensamma regler för den inre marknaden för el och om upphävande av direktiv 2003/54/EG

²⁶ ACER är en gemensam organisation för EU:s tillsynsmyndigheter för energi och Ei är en av medlemmarna.

²⁷ 1997:857 12 kap. 1 b §.

²⁸ 2011:710 3 kap. 4 § och 4 kap. 3 §.

²⁹ 1997:857 12 kap. 2 §

³⁰ 1997:857 12 kap. 3 §

1.2 Grossistmarknaden för el

Den svenska grossistmarknaden för el är del av en integrerad nordisk-baltisk marknad genom överföringsförbindelser. Det nordisk-baltiska nätet är i sin tur sammankopplat med det europeiska elnätet. Den operativa hanteringen av elnätet sker inom respektive land, där den systemansvariga operatören har ansvar för att det nationella elnätet ständigt är i balans.

Den svenska elproduktionen baseras i huvudsak på kärnkraft och vattenkraft. Elanvändningen påverkas av en relativt stor andel elintensiv industri och av att många hushåll har eluppvärmning. Handeln på grossistmarknaden sker i huvudsak på elbörsen Nord Pool.

Figur 4. De nordisk-baltiska elområdena

Källa: Ei

1.2.1 Övervakning av prisutveckling, transparens och konkurrens

Handel med el på den nordisk-baltiska marknaden

Det svenska elhandelssystemet redovisas i Figur 5 nedan. Elhandelssystemet fick sin nuvarande utformning vid avregleringen 1996 och är i huvudsak en *energy-only-marknad*. På en *energy-only-marknad* får producenterna betalt per timme för den el som de säljer och inte för installerad kapacitet.

Elhandelssystemet kan delas in i fyra delmarknader: en prissäkringsmarknad, en s.k. dagenföremarknad, en s.k. intradagsmarknad och slutligen en s.k. balansmarknad.

Figur 5. Elhandelssystemet

Källa: Ei

Det finns organiserade marknadsplatser för handel på de olika delmarknaderna. Utöver handel på dessa marknadsplatser är det möjligt att handla bilateralt mellan aktörer. Priserna på de organiserade marknadsplatserna fungerar som referenspriser för den bilaterala handeln.

Prissäkringsmarknaden

Vid handel med el finns det behov för marknadens aktörer att hantera de ekonomiska riskerna som det medför att priser varierar såväl över tid som mellan olika geografiska områden. Detta är ett behov som finns hos producenter för att kunna säkra sin intäkt på en viss nivå men även hos förbrukare, som vill uppnå en viss nivå av förutsägbarhet i sina framtida elkostnader.

Det finns flera sätt att hantera och säkra priset för elleveranserna. För den underliggande risken kring framtida prisnivåer, används på de flesta marknader olika former av finansiella terminskontrakt. Med finansiella avses, i detta sammanhang, att kontrakten inte är knutna till någon fysisk leverans av energi utan att de endast avräknas ekonomiskt mot ett avräkningspris. Kontrakten kan omfatta olika tidsperioder (till exempel veckor, månader eller år) och även ha varierande profil (till exempel topp- och baslastkontrakt). Den stora volymen finansiella kontrakt på den nordiska marknaden är knutna till systempriset³¹ som avräkningspris.

³¹ Nord Pool Spot beräknar det referenspris som används i den finansiella handeln. Detta pris kallas systempriset. I beräkningen utgör Norge, Danmark, Sverige och Finland ett budområde medan de

För prissäkring av den specifika prisrisken för ett enskilt elområde används olika typer av instrument i olika delar inom EU. De vanligaste instrumenten i kontinentala Europa för att hantera risken är transmissionsrätter medan risken i Norden huvudsakligen hanteras med s.k. *Electricity Price Area Differentials* (EPAD). Köparen av ett EPAD-kontrakt prissäkrar skillnaden mellan systempriset och priset i ett specifikt elområde. Det kan till exempel vara det elområde i vilket köparen har sina fysiska åtaganden såsom en elleverans. På samma sätt kan en producent sälja EPAD-kontrakt för att prissäkra sin produktion i ett elområde.

I huvudsak sker prissäkring i Sverige och övriga Norden genom att aktörerna handlar med terminskontrakt som i vissa fall kombineras med EPAD. Dessa kontrakt kan handlas bilateralt, via mäklare eller på handelsplatser. För Norden organiserar såväl Nasdaq Commodities som EEX handel med och avräkning av finansiella kontrakt. Kontrakt som handlats bilateralt avräknas i allmänhet hos ett clearinghus. Avräkningen innebär att parterna får clearinghuset som motpart. På så sätt övertar clearinghuset motpartsrisken. I dagsläget är det möjligt att prissäkra sin produktion eller förbrukning genom handel i finansiella elkontrakt upp till 10 år framåt i tiden hos Nasdaq Commodities medan EEX erbjuder finansiella kontrakt upp till 6 år framåt i tiden. Handeln sker kontinuerligt och prissätts enligt *pay as bid*³². Att delta i den finansiella marknaden är frivilligt och aktörerna väljer därmed själva vilka kontrakt som är lämpliga att använda för att hantera sin risk.

Dagenföremarknaden

Dagenföremarknaden, ofta kallad spotmarknaden, utgör den huvudsakliga marknaden för planering av morgondagens elleveranser. I dag samarbetar sju elbörser i nordvästra Europa för att beräkna marknadspriser och handelsvolymen för dagenförehandeln. Den beräkningsmetod – priskopplingsalgoritm – som elbörserna använder heter Euphemia³³. Att elbörserna beräknar börspriser gemensamt innebär att de beräknar flöden över större områden så att tillgänglig produktions- och överföringskapacitet nyttjas på bästa sätt. Börserna turas om att beräkna priserna så att bara en elbörs åt gången beräknar priserna för det gemensamma området.

Enligt EU-regler³⁴ behöver en elbörs ha tillstånd för att bedriva elbörsverksamhet i ett elområde. Nord Pool och EPEX Spot, samt Nasdaq från och med 20 december 2018, får bedriva elbörsverksamhet i Sverige i nuläget men enbart Nord Pool har en etablerad verksamhet.³⁵ Nord Pools dagenföremarknad som också kallas Elspot är marknadsplats för merparten av den fysiska handeln med el i Norden och Baltikum. Ungefär 90 procent av all el som förbrukas i Norden handlas på

baltiska länderna och Polen utgör enskilda områden på samma sätt som i beräkningen av elområdespriser. Systempriset räknas ut som om det inte fanns några begränsningar i överföringskapacitet mellan de fyra nordiska länderna.

³² *Pay as bid* innebär att de köp- och säljbud som får tillslag avräknas till det pris aktören lämnat i marknaden.

³³ Pan-European Hybrid Electricity Market Integration Algorithm.

³⁴ Kommissionsriktlinjen CACM (Capacity Allocation and Congestion Management), artikel 2.23 och artikel 4-6.

³⁵ Kommissionsriktlinjen CACM möjliggör konkurrens mellan börser. Det finns tre nominerade elmarknadsoperatörer som får bedriva handel med el på dagenföremarknaden: EpeX Spot, Nasdaq och Nord Pool, och två nominerade elmarknadsoperatörer som får bedriva handel med el på intradagsmarknaden: EPEX SPOT och Nord Pool.

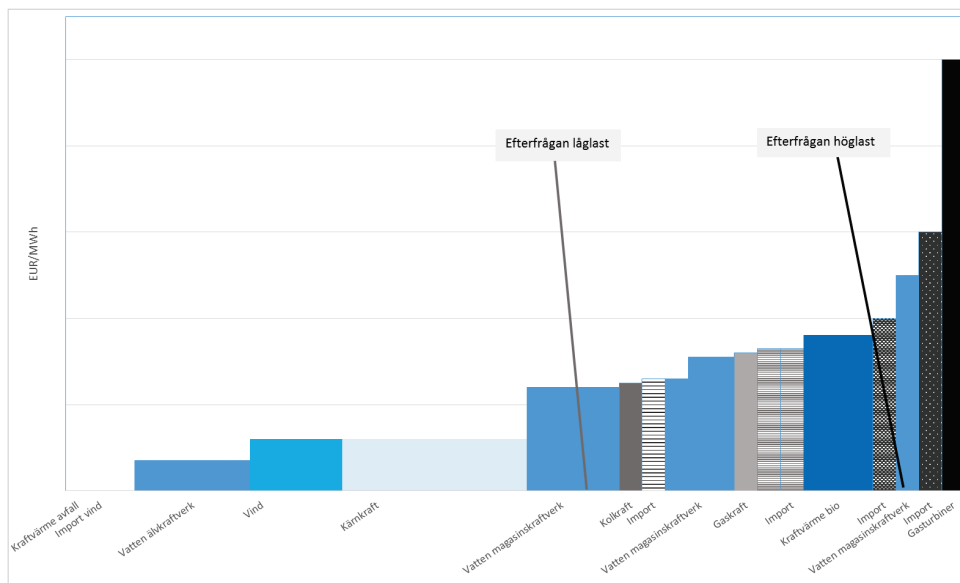
Nord Pool (och integreras i den EU-gemensamma marknadskopplingen) medan resterande 10 procent handlas med bilaterala avtal.

Handeln på dagenföremarknaden går till så att aktörerna lämnar in sina köp- och säljbud till elbörsen senast kl. 12:00. Buden gäller för nästkommande dygn och lämnas för varje hel timme. I buden specificeras hur mycket aktören vill köpa respektive sälja och till vilka priser och i vilka elområden. I nästa steg, när alla buden har kommit in, summerar elbörsen alla bud i en köpstege och en säljstege för respektive timme. Där köp- och säljbud möts etableras marknadspriset och den volym som kommer att köpas och säljas. Alla säljbud som är lägre än det etablerade priset får producera och sälja sin el på marknaden den timmen och alla köpbud över det etablerade priset får köpa el den aktuella timmen. Detta brukar benämnas att köpare och säljare får tillslag och innebär att anläggningar som är beredda att sälja till lågt pris eller oberoende av pris används först och att dyrare bud får tillslag efter behov. Senast kl. 13:00 ska elbörsen publicera priserna för nästkommande dygn.

På dagenföremarknaden tillämpas marginalprissättning, vilket betyder att alla aktörer som får tillslag får handla till det etablerade marknadspriset, oavsett sina initiala bud. Det görs ingen skillnad mellan olika produktionsteknologier. Därmed konkurrerar buden på lika villkor oavsett typ av produktion som bjuds in i marknaden.

I Figur 6 presenteras en principiell bild över prisbildningen på spotmarknaden och i vilken ordning olika kraftslag får tillslag. Värt att notera är att vattenkraftsproducenter normalt sett lämnar bud vid flera olika prisnivåer. Detta beror på att en vattenkraftsproducent, som har tillgång till magasinkapacitet, har möjlighet att välja mellan produktion i dag och produktion vid senare tillfälle beroende på hur mycket man får betalt för sin kapacitet. Om producenten förväntar sig ett högre pris längre fram i tiden, kommer den sannolikt att avstå från att producera el och istället spara vatten i magasinen. Ett annat väsentligt inslag i utbudskurvan är möjligheten till import, som varierar i både omfång och pris från timme till timme.

Figur 6. Prisbildning i Sverige

Källa: Ei

För att hantera överföringsbegränsningar är elmarknaden indelad i elområden. När handelskapaciteten är tillräcklig mellan elområden blir priset lika i dessa områden och de kommer att bilda ett gemensamt prisområde. När handelskapaciteten inte är tillräcklig uppstår separata prisområden med olika priser. Ett prisområde kan därför bestå av ett eller flera elområden.

Handeln på dagenföremarknaden utgör en stor del av den fysiska handeln och prisbildningen. Marknaden bedöms därmed vara central för aktörernas intjäningsförmåga.

Intradagsmarknaden

Handeln på intradagsmarknaden öppnar kl. 14:00 dagen före och stänger en timme före leveranstimmen. Buden matchas kontinuerligt när en motpart hittas vilket betyder att handeln sker mellan två parter och utan prispåverkan på övriga transaktioner.

Intradagsmarknaden är en justeringsmarknad som ger aktörerna möjlighet att handla sig i balans fram till en timme före drifttimmen om förutsättningarna har ändrats efter det att dagenföremarknaden stängt. Exempelvis kan temperaturen ha avvikit från den prognostiserade, vilket påverkar uppvärmningsbehovet och därmed förbrukningen. Intradagsmarknaden används främst av balansansvariga, d.v.s. de företag som åtagit sig att ta den ekonomiska risken för obalanser på marknaden, även om det inte är ett krav att vara balansansvarig för att få delta på intradagsmarknaden.

Volymerna på intradagsmarknaden i Norden är förhållandevis små i jämförelse med dagenföremarknaden. På andra europeiska marknader spelar intradagsmarknaden en större roll än i Norden eftersom många aktörer utför en större del av sin handel där.

Nord Pools intradagsmarknad Elbas var fram till juni 2018 marknadsplatsen. I juni 2018 introducerades XBID, som är ett EU-gemensamt system för intradagshandel. Enligt regelverket ska intradagshandeln vara kontinuerlig med implicit allokering av transmissionskapacitet.³⁶

Balansmarknaden

Svenska kraftnät har tillsammans med de andra nordiska systemansvariga inrättat balansmarknaden för att kunna säkerställa sitt behov av reglerresurser i realtid på ett kostnadseffektivt sätt. Balansmarknaden består av marknadsplatser för automatiska och manuella reserver. För närvarande pågår en förändring av den svenska balansmarknaden på grund av anpassning till EU-regler.³⁷ I stora drag fungerar balansmarknaden idag enligt följande.

Svenska kraftnät upphandlar de automatiska reserverna. Prissättningen för automatiska reserver innehåller två komponenter, en kapacitetsrelaterad och en energirelaterad komponent. Kapacitetsdelen avräknas enligt principen *pay as bid*.

Marknaden för manuella reserver är den nordiska reglerkraftmarknaden. Till reglerkraftmarknaden lämnas frivilliga bud på upp- och nedreglering med början 14 dygn före leveransdygnets början och fram till 45 minuter före leveranstimmen. Det är enbart balansansvariga som lämnar bud.

På reglerkraftmarknaden tillämpas marginalprissättning när buden avropas av balansskäl. Det betyder att alla aktiverade uppregeringsbud får samma pris som det dyraste aktiverade budet. Aktörer har således ett incitament att, precis som på spotmarknaden, bjuda in sin produktion till rörlig kostnad/alternativkostnad. När så är fallet ges förutsättning för en kostnadseffektiv allokering av balansresurser. Nedreglering av balansskäl avräknas till lägsta avropade nedregleringsbud.

Buden på reglerkraftmarknaden lämnas per reglerobjekt och ska innehålla uppgifter om volym (MW), pris (EUR/MWh), information om geografiskt läge och hur snabbt ett avropat bud kan vara fullständigt aktiverat. Reglerobjekten kan vara produktionsresurser eller förbrukningsresurser. Buden rangordnas i prisordning och de billigaste buden avropas först. Den nuvarande ordningen innebär att de minsta bud som får läggas uppgår till 5 MW (i elområde SE4) eller 10 MW (i elområdena SE1, SE2 och SE3). Reglerobjekt kan aggregeras till ett reglerobjekt inom ett elområde i de var och en understiger minsta tillåtna budstorlek. Som jämförelse kan nämnas att minsta budstorlek på dagenföre- och intradagsmarknaderna är 0,1 MW. Det högsta tillåtna priset för uppregeringsbud är 5 000 EUR/MW.³⁸

Ibland finns överföringsbegränsningar eller det kan ta tid innan ett reglerobjekt är fullt aktiverat. Avsteg från principen "lägsta bud först" blir då aktuellt och detta förfarande benämns specialreglering. De bud som avropas vid specialregleringen blir inte prissättande på reglerkraftmarknaden och avräknas enligt principen

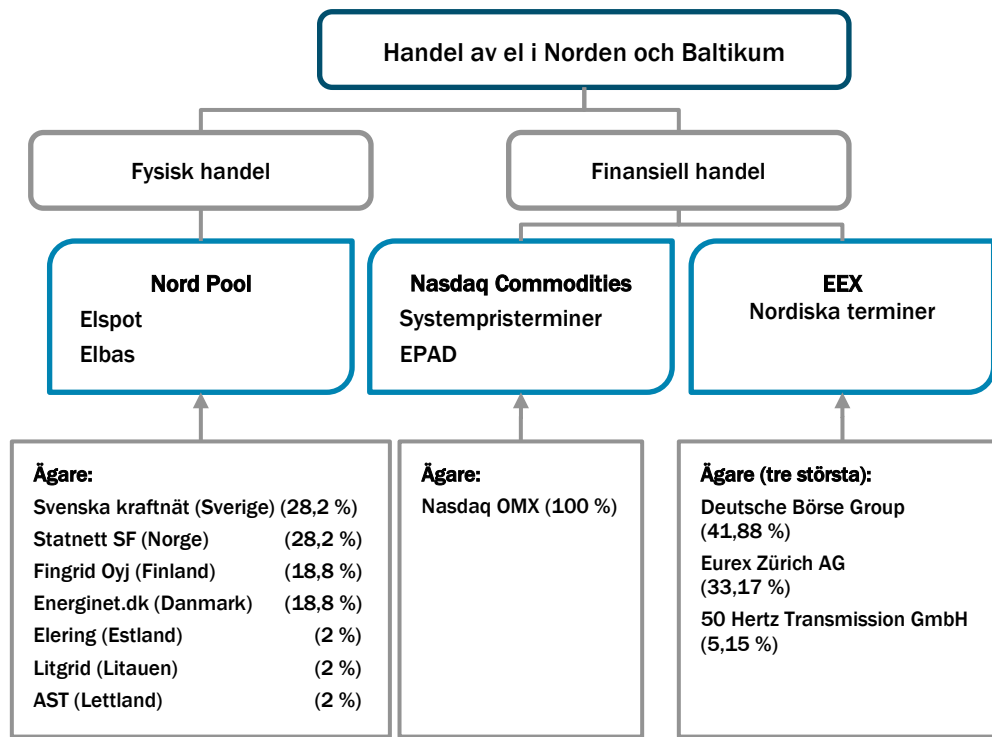
³⁶ Information om XBID kan bl.a. studeras på Nord Pools hemsida.

³⁷ Kommissionens förordning 2017/2195 av den 23 november 2017 avseende balansering av el (Balanskoden).

³⁸ Fullständiga villkor för deltagande i reglerkraftmarknaden finns på www.svk.se.

pay as bid. Priserna för upp- respektive nedreglering, används i den efterföljande balansavräkningen.

Figur 7. Handelsplatser för el på den nordisk-baltiska marknaden

Källa: Nord Pool, Nasdaq och EEX

På den fysiska handelsplatsen Nord Pool handlades 401,12 TWh³⁹ av elen i Norden och Baltikum under 2018, vilket är ett nytt volymrekord och en ökning om 0,4 procent jämfört med 2017. Handeln fördelades mellan Elspot och Elbas med 395,56 TWh respektive 5,57 TWh. Antalet aktiva aktörer på Nord Pool uppgick 2018 till 380 (samma antal som under år 2017).

Marknadsdelning och mothandel för hantering av flaskhalsar

Behovet av att överföra el inom Sverige och Norden påverkas i huvudsak av variationer i tillgången på vattenkraft samt säsongsmässiga variationer i förbrukningen. Normalt beror överföringsbegränsningar i det svenska stamnätet på stor vattenkraftsproduktion i norr, vilket leder till ett stort behov av överföring söderut, samtidigt som överföringskapaciteten mellan elområdena är begränsad. Överföringsbegränsningar inträffar också i situationer med stor överföring norrut, från Danmark och kontinenten till den svenska västkusten och vidare till södra Norge.

I Sverige och Norden används två metoder för att hantera överföringsbegränsningar: den ena är marknadsdelning och den andra är mothandel.

³⁹ <https://www.nordpoolgroup.com/message-center-container/newsroom/exchange-message-list/2019/q1/nord-pool-sees-new-record-volumes-in-2018/>

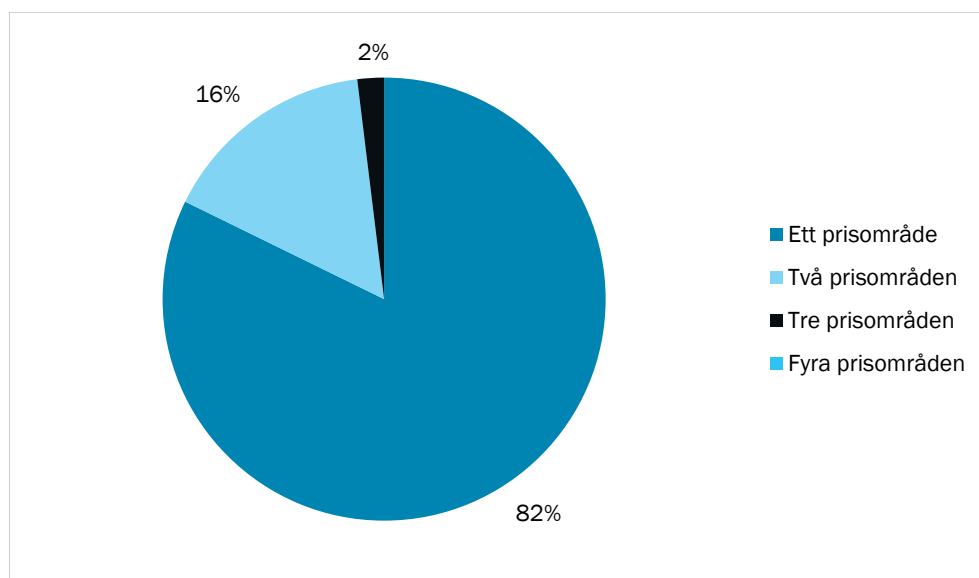
Marknadsdelning innebär att elmarknaden är uppdelad i delmarknader, så kallade elområden (även benämnt spotprisområden eller budområden), se Figur 4. Priserna i de enskilda områdena bestäms av produktion och förbrukning inom respektive område samt av överföring av kraft till och från intilliggande områden. När två intilliggande elområden har samma pris bildar de ett prisområde. Det är inte ovanligt att alla Sveriges fyra elområden bildar ett gemensamt prisområde, särskilt under timmar med låg efterfrågan. Prisområden som sträcker sig över danska, svenska och norska elområden är också vanliga. Sverige har varit uppdelat i fyra elområden sedan 2011. De intäkter som Svenska kraftnät får från försäljning av el från områden med högt pris till områden med lågt pris – s.k. flaskhalsintäkter – öronmärks för förstärkningar av stamnätet.

Svenska kraftnät kan även hantera överföringsbegränsningar genom att mothandla. Det innebär att Svenska kraftnät betalar för en ökad elproduktion i underskottsområdet och/eller en minskad elproduktion i överskottsområdet. Mothandelskostnaderna belastar Svenska kraftnät och ger därmed signaler om att nätet behöver förstärkas.

Sverige utgjorde ett prisområde under större delen av 2018

Som framgår av Figur 8 nedan var Sverige under 2018 ett enhetligt prisområde under 82 procent av tiden. Prisskillnader finns i huvudsak mellan södra (elområde SE3 och SE4) och norra (elområde SE1 och SE2) Sverige. Sammantaget var det prisskillnader mellan norra och södra Sverige 16 procent av tiden. Prisskillnaderna uppstår främst under perioder med överföringsbegränsningar eller produktionsbortfall, särskilt i elområde SE4. Prisskillnaderna mellan elområde SE3 och SE4 förväntas därför minska betydligt när den nya stamnätsledningen Sydvästlänken tas i drift under 2019.

Figur 8. Andel av tiden under 2018 Sverige var uppdelat i 1–4 prisområden

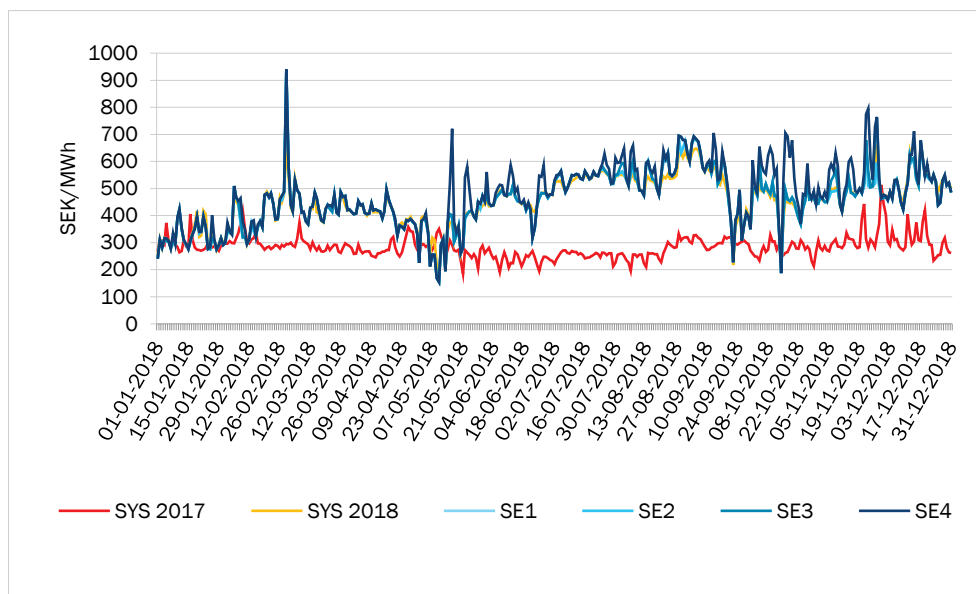
Källa: Nord Pool; Ei:s egen beräkning utifrån data

Prisutvecklingen under året

Som framgår av Figur 9 låg både spotpriserna för elområde SE1–SE4 och systempriset 2018 över 2017 års nivåer under större delen av året. Högst

dygnsmedelpris noterades i samtliga elområden den 1 mars (939,84 SEK/MWh). Årets lägsta dygnsmedelpris observerades den 10 maj, då samtliga svenska elområden noterade 154,70 SEK/MWh.

Figur 9. Timpriser på Elspot under 2018, SEK/MWh⁴⁰

Källa: Nord Pool

Låg elanvändning, stor elelexport och ökad vindkraftsproduktion

Den totala användningen av el, inklusive förluster vid överföring, var precis över 141 TWh⁴¹ år 2018, vilket är en marginell ökning jämfört med 2017. Elanvändningen var ändå relativt låg i förhållande till hur den varit under 00-talet.

Mer än hälften av elektriciteten, drygt 73 TWh, användes inom sektorn bostäder och service vilket är ungefär samma andel som under 2017. Industrins elanvändning uppgick 2018 till drygt 50 TWh under året och utgjorde då ungefär 35 procent av den totala elanvändningen.

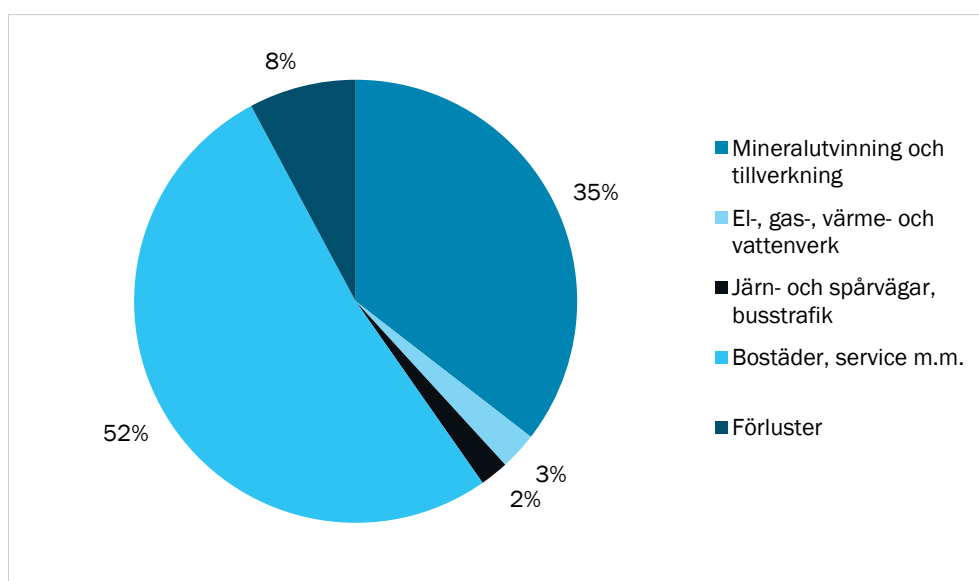
En bidragande orsak till den relativt låga användningen var att 2018 hade en högre medeltemperatur än normalt på grund av varma sommarmånader⁴². Elanvändningen fördelat efter område presenteras i Figur 10 nedan.

⁴⁰ Figuren visar elprisernas utveckling under året för alla fyra svenska elområden (SE1–SE4), systempriset (SYS 2018) samt föregående års systempris (SYS 2017).

⁴¹ Preliminära data från SCB:s månatliga statistikårsdata för 2018 från Energimyndigheten och SCB finns tillgänglig den 29 november 2019.

⁴² <https://www.smhi.se/klimat/klimatet-da-och-nu/arets-vader/aret-2018-varmt-soligt-och-torrt-ar-1.142756>

Figur 10. Elanvändning 2018 fördelat på användningsområden

Källa: SCB

Elproduktionen inom landet sjönk med cirka 0,6 procent under 2018 i jämförelse med året innan; det är samtidigt en ökning på 5,8 TWh jämfört med 2016. Nettoutbytet när året var summerat visar på en export om 17,2 TWh. Vindkraftsproduktionen minskade med 4,6 procent och producerade 16,7 TWh under 2018. Kraftslaget stod emellertid fortsatt för drygt 10 procent av den totala elproduktionen. I Tabell 3 nedan visas en sammanställning av Sveriges energibalans under åren 2008–2018.

Tabell 3. Sveriges elbalans 2008–2018, TWh. Negativa värden anger export

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018 ⁴³
Produktion inom landet	133,7	145,0	147,5	162,0	149,5	151,2	158,3	152,5	159,3	158,3
Vattenkraft	65,3	66,8	66,7	78,0	60,8	64,2	73,9	61,8	63,9	60,9
Kärnkraft	50,0	55,6	58,0	61,4	63,6	62,2	54,3	60,5	63,0	65,8
Övrig värmekraft	15,9	19,1	16,8	15,5	15,2	13,3	13,5	14,6	14,9	14,9
Vindkraft	2,5	3,5	6,1	7,2	9,9	11,5	16,6	15,5	17,5	16,7
Elanvändning inom landet	138,4	147,0	140,3	142,4	139,5	135,2	135,7	139,8	140,4	141,1
Nätförluster	10,2	10,7	9,7	11,0	11,0	10,2	10,4	10,7	11,1	11,0
Import	16,4	17,6	14,8	13,1	15,1	13,9	9,3	14,3	11,9	12,2
Export	-11,7	-15,6	-22,0	-32,7	-25,1	-29,5	-31,9	-26,0	-30,9	29,4
Nettoutbyte	4,7	2,1	-7,2	-19,6	-10,0	-15,6	-22,6	-11,7	-19,0	-17,2

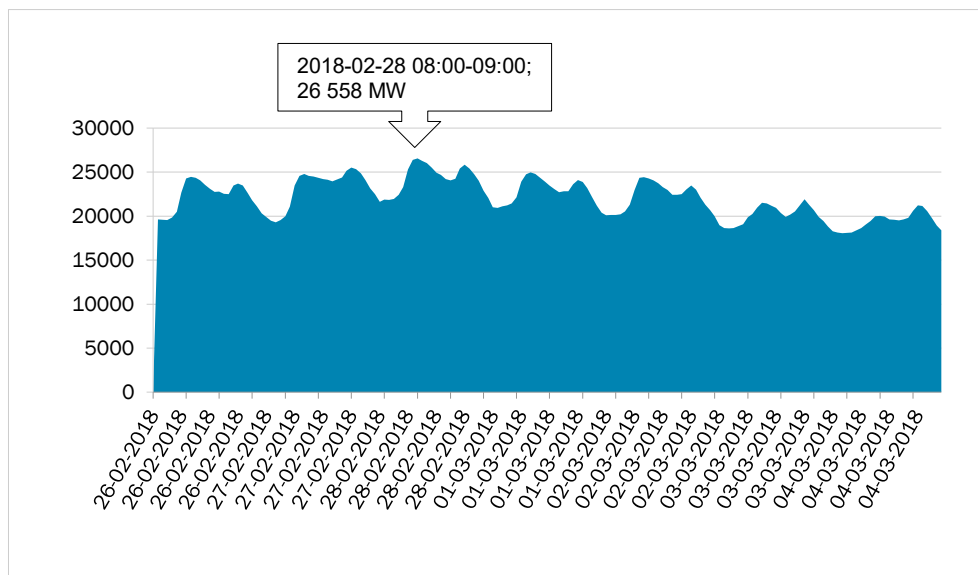
Källa: Energimyndigheten och SCB

Högsta elförbrukningen under 2018 inträffade kl. 08:00–09:00 den 28 februari då användningen uppgick till 26 558 MW (se Figur 11). Det är knappt 400 MW ifrån

⁴³ Preliminära data från SCB:s månatliga statistik (årsdata för 2018 från Energimyndigheten och SCB finns tillgänglig den 29 november 2019).

Sveriges hittills högsta elförbrukning som noterades den 5 februari 2001, då förbrukningen uppgick till 27 000 MW.

Figur 11. Effektuttag vecka 9 2018, MW

Källa: Nord Pool

Konkurrensen på grossistmarknaden är god

I Ei:s rapport om elområdesindelningen konstateras att förutsättningarna för konkurrens på grossistmarknaden är goda.⁴⁴ I allt väsentligt är det Ei:s uppfattning att de beskrivna förhållandena gäller även för 2018. Under perioder med överföringsbegränsningar kan dock enstaka aktörer i elområde SE1 längst i norr och enstaka aktörer i elområde SE4 längst i söder ges möjlighet att utöva marknadsmakt på någon delmarknad. I elområde SE1 finns det en producent vars produktion dominerar området, dock bildar elområde SE1 och SE2 i mycket hög utsträckning ett gemensamt prisområde vilket begränsar en enskild aktörs möjlighet att utöva marknadsmakt. I elområde SE4 är situationen liknande med endast en större producent.

Ei anser dock att konkurrenssituationen är acceptabel eftersom elområde SE4 ofta bildar gemensamt prisområde med intilliggande svenska och danska elområden vilket minskar enskilda aktörers marknadsmakt. Den nya stamnätledningen Sydväst-länken som planeras att vara i full drift under 2019 kommer också förbättra situationen. Med hela länken i full drift kommer kapaciteten att överföra el mellan mellersta och södra Sverige att öka med upp till 25 procent.⁴⁵

Den svenska elproduktionen domineras av ett fåtal större aktörer. Vattenfall står ensamt för över 40 procent av produktionen och tillsammans med Fortum och Uniper står de tre största aktörerna för drygt 70 procent.⁴⁶ De tre största aktörerna äger också i olika konstellationer en stor majoritet av den svenska kärnkraften.

⁴⁴ Utvärdering av effekterna av elområdesindelningen Ei R2014:08

⁴⁵ Källa: Svenska kraftnät

⁴⁶ Källa: Data från 2016, Energiföretagen Sverige, Elåret 2016

Vid varje bedömning av konkurrensen på elmarknaden måste det tas i beaktande att svenska elområden sällan bildar isolerade prisområden. I regel sträcker sig ett prisområde över flera nationsgränser vilket gör att en isolerad studie om konkurrensen i de svenska elområdena riskerar att missa hur elmarknaden i praktiken fungerar.

Förändringar i konkurrensen mellan fysiska elhandelsbörser

En ny grupp av EU-förordningar har trätt i kraft under de senaste åren. Genom EU-förordningen om fastställande av riktlinje för kapacitetstilldelning och hantering av överbelastningar (CACM-riktlinjen) infördes ett regelverk för konkurrens mellan elbörser inom dagenföre- respektive intradagsmarknaden inom samma elområde. I mars 2017 godkände Ei Svenska kraftnäts förslag på arrangemang som möjliggör att flera nominerade elmarknadsoperatörer kan vara verksamma samtidigt i de svenska budområdena. Denna möjlighet är av särskilt intresse för konkurrensen på elmarknaden. Dessa arrangemang förväntas vara genomförda under slutet av 2019.

I dagsläget sköts all dagenföre- och intradagshandel i de nordisk-baltiska elområdena av Nord Pool utan konkurrens från andra börser. Sverige har sedan tidigare fattat ett beslut som medför att EPEX Spot får bedriva börshandel för fysiska grossistenergi produkter i de svenska elområdena på dagenföre- respektive intradagsmarknaden. Även Nasdaq Commodities har ansökt om att bli nominerad elmarknadsoperatör på dagenföremarknaden, och i december 2018 beviljade Ei även denna ansökan. Så snart arrangemangen som gör det möjligt för flera nominerade marknadsaktörer att träda in på dagenföre- respektive intradagsmarknaden är genomförda förväntas även EPEX Spot och Nasdaq Commodities att inleda sin börsverksamhet, vilket innebär att Sverige för första gången får en konkurrensutsatt marknad för elmarknadsoperatörer på både dagenföre- och intradagsmarknaden.

Möjlighet till risksäkring

Under 2016 trädde EU:s förordning Kommissionsriktlinje om fastställande av riktlinjer för överföringsrättigheter (FCA-riktlinjen) i kraft. Under 2017 förde Ei med övriga nordiska tillsynsmyndigheter och baltiska tillsynsmyndigheter dialog om hur FCA-riktlinjen kan genomföras. Tillsynsmyndigheterna utvärderade risksäkringsmöjligheterna enligt artikel 30 i FCA.

I elområde SE4 finns det i regel ett underskott på el och i snitt högre priser än resten av Sverige. Detta innebär bland annat att likviditeten på prissäkringsinstrument, så kallade EPAD-kontrakt, är relativt låg då det är få producenter som ställer ut dessa. Ei:s utredning under 2017 resulterade sammantaget i att risksäkringsmöjligheterna ändå ansågs tillfredställande och att inga ytterligare åtgärder skulle vidtas.⁴⁷ Mot bakgrund av att FCA riktlinjen kräver utvärdering av risksäkringsmöjligheterna vart fjärde år kommer risksäkringsmöjligheterna att undersökas regelbundet av Ei.

Under våren 2017 fattade Ei tillsammans med övriga berörda tillsynsmyndigheter samordnade beslut om att Svenska kraftnät inte ska utfärda långsiktiga

⁴⁷ Utvärdering av prissäkringsmöjligheter för svenska elmarknaden – för samråd enligt FCA förordningen, Energimarknadsinspektionen.

överföringsrättigheter på svenska överföringsförbindelser med motiveringen att risksäkringsmöjligheterna redan anses vara tillräckliga.

Transparensförordningen ökar transparensen på elmarknaden

Syftet med transparensförordningen⁴⁸ är att öka transparensen på energimarknaderna genom att säkerställa att information från marknadens aktörer på ett effektivt sätt når alla berörda. Information som ska rapporteras enligt förordningen inkluderar fysiska begränsningar i näten, produktion och förbrukning. Informationen samlas på en transparensplattform som drivs av samarbetsorganisationen för europeiska systemansvariga för el, ENTSO-E⁴⁹ och är tillgänglig för allmänheten. Förordningen antogs under 2013 och rapporteringen började i januari 2015. Ei:s roll är att se till att transparensförordningen efterlevs i Sverige.

Ei gör, som en integrerad del i övervakningen enligt REMIT⁵⁰, en löpande granskning av de uppgifter som aktörerna offentliggör om otillgänglighet i produktion, förbrukning och överföring. Ei har som en del i övervakningen haft kontakt med flera företag även om tillsynen inte resulterade i några förelägganden till företag om vidare åtgärder under 2018.

Rapport om tillsyn gällande efterlevnad av transparensförordningen

Ei publicerade i februari 2018 en slutrapport⁵¹ om tillsynen av transparensförordningen under perioden 2015–2018. Rapporten sammanfattar de tillsynsbesök som Ei genomförde under perioden. Syftet med tillsynsbesöken var att kontrollera företagens regelefterlevnad men också att öka förståelsen för den nya förordningen och att ge företagen en möjlighet att ställa frågor. Ei har under perioden juni 2015 till januari 2018 besökt samtliga företag, eller deras ombud, som omfattas av regelverket. Totalt genomfördes 14 besök för att täcka alla företag (17 st) som berörs av förordningen. Tillsynen ledde till att företagen i flera fall ändrade sina befintliga rutiner.

Utvecklingen av grossistmarknaden inom Norden

Utvecklingen inom grossistmarknad och transmissionsverksamhet inom Sverige Norden och integreringen av Norden i övriga EU är frågor som Ei arbetat med tillsammans med övriga tillsynsmyndigheter inom EU genom att aktivt delta i arbetsgrupper inom ACER och CEER. Vidare har Ei arbetat med grossistmarknadsfrågor tillsammans med övriga nordiska tillsynsmyndigheter i samarbetsorganet NordREG. Ei hade under 2018 rollen som ordförandeland i NordREG. Arbetet avseende grossistmarknaden för el har främst kretsat kring uppföljning av tilldelning av transmissionsnätkapacitet och samverkan och utbyte av information om genomförande av nätföreskrifter och kommissionsriktlinjer. Under 2018 fortgick bland annat arbetet med att implementera EU-förordningarna CACM, FCA, EB och SO.

⁴⁸ Kommissionens förordning (EU) nr 543/2013 av den 14 juni 2013 om Inlämnande och offentliggörande av uppgifter på elmarknaderna

⁴⁹ European Network of Transmission System Operators - Electricity

⁵⁰ REMIT är en förkortning av Regulation (EU) nr 1227/2011 on Wholesale Energy Market Integrity and Transparency (EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING (EU) nr 1227/2011 av den 25 oktober 2011 om integritet och öppenhet på grossistmarknaderna för energi).

⁵¹ Ei R2018:02

Utvecklingen av grossistmarknaden i kapacitetsregionerna Hansa och Baltikum

Under 2018 har Ei samverkat med övriga berörda energitillsynsmyndigheter inom kapacitetsregionerna Hansa och Baltikum i syfte att genomföra berörda kommissionsriktlinjer.

Gemensam nordisk balansreglering

Inom det nordiska området hanteras sedan ett tiotal år balansregleringen⁵² gemensamt av de nordiska systemansvariga, vilket innebär att balansregleringen hanteras som om det nordiska synkronområdet⁵³ skulle vara ett enda kontrollområde. Vidare finns en gemensam funktion för avräkning för Sverige, Finland och Norge. Detta sker emellertid med bibehållet ansvar för varje nationell systemansvarig. Vidare finns en gemensam marknad för reglerkraft, där de mest effektiva resurserna i hela Norden används för upp- eller nedreglering.

Fortsatt arbete för ökad europeisk harmonisering

Tillsynsmyndigheterna har enligt EU:s elmarknadsdirektiv en skyldighet att övervaka hur tillträdet till gränsöverskridande infrastruktur hanteras av de systemansvariga. Den gemensamma nordiska marknaden är väl etablerad, vilket innebär att det i första hand är förändringar som kräver tillsynsmyndigheternas uppmärksamhet. Ei arbetar aktivt tillsammans med övriga nordiska tillsynsmyndigheter för att säkerställa att interna regler och praxis i de nordiska länderna utvecklas i riktning mot ökad harmonisering.

⁵² Balansregleringen sker för att rätta till frekvensavvikelser, det vill säga återställa den momentana balansen i kraftsystemet.

⁵³ Elsystem vars delsystem är ihopkopplade med växelströmsförbindelse och som därmed har en gemensam frekvens.

1.3 Slutkundsmarknaden

Den svenska slutkundsmarknaden för el är sedan 1996 konkurrensutsatt. Någon prisreglering förekommer inte. Det finns ungefär 5,4 miljoner elkunder i Sverige varav cirka 4,7 miljoner är hushållskunder.

1.3.1 Övervakning av prisutveckling, transparens och konkurrens på marknaden

Många elhandelsföretag – men vissa verkar endast lokalt

Elhandelsföretag som erbjuder elavtal till elkonsumenter är skyldiga⁵⁴ att rapportera in de vanligaste avtalstyperna till prisjämförelsesajten elpriskollen.se. Elpriskollen drivs av Ei och möjliggör jämförelser mellan olika elhandelsföretag och deras aktuella erbjudanden. Enligt Elpriskollen fanns det 129 elhandelsföretag på den svenska elmarknaden⁵⁵ under sommaren 2018. Det totala antalet elhandelsföretag ger dock inte hela bilden av hur många företag den enskilda kunden faktiskt kan välja mellan eftersom några små lokala och kommunala elhandelsföretag endast väljer att vara verksamma i vissa (lokala) områden.

De tre största elhandlarna hade i mitten av året en samlad marknadsandel på 46 procent⁵⁶ räknat på antalet kunder, vilket är en ökning på 5 procentenheter jämfört med 2017. Denna ökning kan till stor del förklaras genom att ett av de tre stora företagen förvärvat ett annat elhandelsföretag till sin verksamhet.

Relativt stabil kundaktivitet

Totalt bytte 11,3 procent⁵⁷ av kunderna elhandelsföretag under 2018 vilket är en ökning på nästan 2 procentenheter jämfört med 2017. Mätt i volym hade dessa kunder 11,1 procent av den totala elanvändningen i Sverige 2018. Antalet omförhandlade avtal har varit relativt oförändrat det senaste decenniet. Totalt tecknade 24,7 procent⁵⁸ av alla hushållskunder om sitt elhandelsavtal 2018. De flesta av dessa avtal omförhandlas under höst- och vintermånaderna.

Byten och omförhandlade elavtal ger dock inte den totala bilden av hur aktiva kunderna på en marknad är. En kund kan vara aktiv men välja att stanna kvar i sitt elavtal om kunden anser att avtalet är bra. En kund kan även välja aktivt att inget göra exempelvis på den grunden att kostnaden för elen utgör en så pass liten andel av kundens totala hushållskostnad att kunden inte vill vidta någon åtgärd alls.

Elpriset till kunderna påverkas mest av priset på grossistmarknaden

Den enskilt största delen av elpriset, 85–90 procent⁵⁹, utgörs av elhandelsföretagens kostnad för att köpa in el för att täcka kundernas förbrukning. Elen köps in på Nord Pool eller via bilaterala avtal med producenter. Ett elavtal kan vara rörligt

⁵⁴ EIFS 2013:7

⁵⁵ Antal elhandelsföretag definieras som antal elhandelsföretag som under juni till augusti 2018 haft aktiva inrapporterade avtal på elpriskollen.se.

⁵⁶ Källa: Nyhetsbrevet Energimarknaden 2018

⁵⁷ Del av beräkning baserad på data för 2017

⁵⁸ Källa: Statistiska Centralbyrån

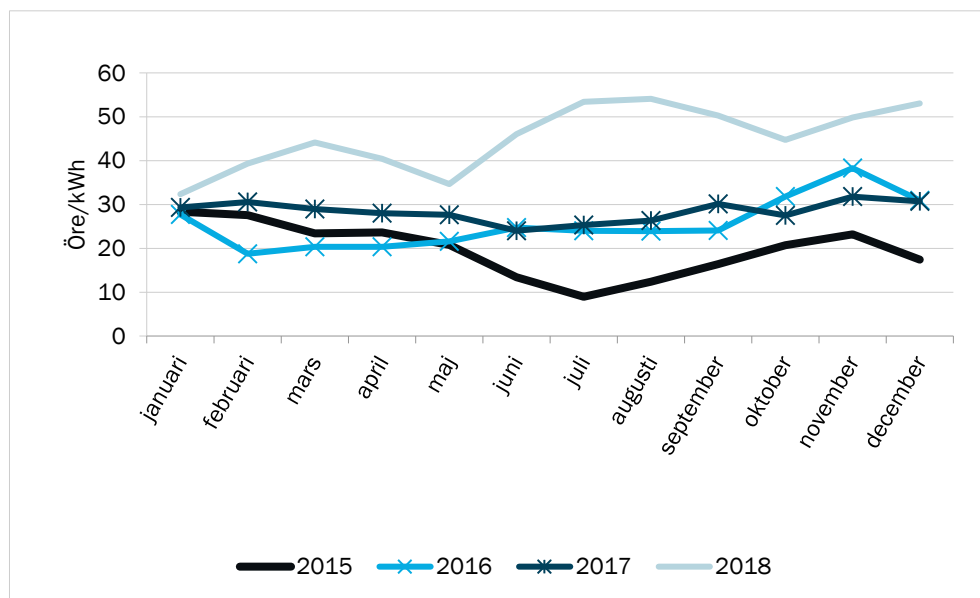
⁵⁹ Källa: Ei:s rapport "Utvärdering av effekterna av elområdesreformen" Ei R2014:08

eller fast. Avtalen om rörligt pris beräknas utifrån spotpriset justerat för kundens uttagsprofil, medan fastprisavtal vanligen baseras på kostnaden för elhandelsföretagen att köpa el på termin justerat för kundens uttagsprofil. För fastprisavtalen tillkommer också vanligen elhandelsföretagens kostnad för områdesprissäkring med EPAD-kontrakt⁶⁰. Utöver elhandelsföretagens inköpspris för elen ingår i avtalen även kostnader för elcertifikat, ursprungsmärkning, administration, elskatt, moms och övriga kostnader.

Högre spotpriser gav högre slutkundspriser

2018 års spotpriser på Nord Pool var högre än de senaste årens spotpriser. Orsakerna till de högre spotpriserna under denna period var bland annat det extrema vädret med högre temperaturer och en lägre mängd nederbörd. Det genomsnittliga systempriset⁶¹ under 2018 var 45,18 öre/kWh, vilket kan jämföras med genomsnittet för 2017 som var 28,36 öre/kWh och 25,54 öre/kWh under 2016, se Figur 12.

Figur 12. Systempris Nord Pool

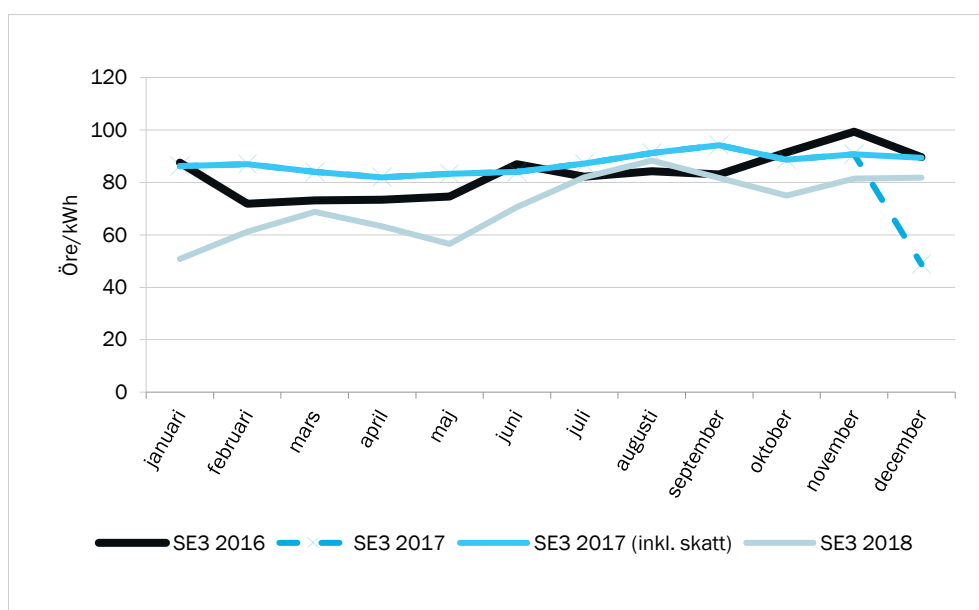
Källa: Nord Pool

I Figur 13 framgår det tydligt att avtalen med rörligt pris som erbjuds till kunderna följer uppgången i spotpriset på Nord Pool vilket är naturligt då den absoluta största delen av priset till slutkunderna består av inköpspriset på Nord Pool.

⁶⁰ Det är systempriset (som är det pris som skulle råda om inga överföringsbegränsningar fanns inom regionen) som används som referenspris för terminskontrakten som elhandlarna prissäkrar sig med när de säljer avtal med fast pris till sina kunder. Det är dock i de lokala elområdena som den fysiska inmatningen från produktionskällan och den faktiska förbrukningen av el prissätts. Eftersom priserna i elområdena kan skilja sig från systempriset finns behov för aktörer att säkra sig mot denna områdesprissrisk vilket de gör genom att handla EPAD-kontrakt.

⁶¹ Systempriset är det pris som skulle råda om inga överföringsbegränsningar fanns inom den nordiska regionen

Figur 13. Elhandelspris för avtal med rörligt pris för typkund 20 000 kWh/år, elområde 3 2016-2018⁶²

Källa: Elpriskollen, Ei

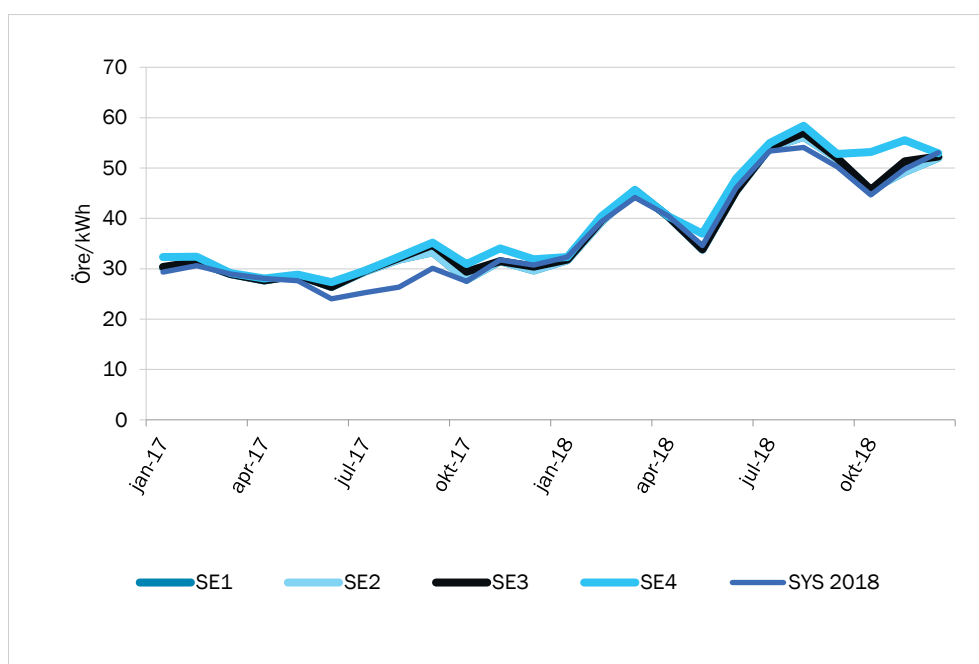
Prisskillnader mellan elområden

Prisskillnaderna mellan olika elområden var ganska små under de flesta månaderna 2018, även om de var lite större än under 2017. Genomsnittligt hade elområde SE4, jämfört med elområde SE1, en skillnad på 2,19 öre/kWh under 2018 vilket kan jämföras med 2017 då skillnaden i genomsnitt var 1,29 öre/kWh. Skillnaden mellan elområde SE3 och SE4 var i genomsnitt 1,87 öre/kWh under 2018 vilket kan jämföras med 0,91 öre/kWh i genomsnitt under 2017.

Oktober var den månad med störst prisskillnad mellan elområdena där till exempel elområde SE4 hade ett spotpris som var i genomsnitt 7,48 öre högre än spotpriset i elområde SE1, se Figur 14. Lägst var skillnaden under april månad då det endast skiljde ett tjugondels öre i pris mellan elområde SE1 och SE4.

⁶² Elskatten flyttades till elnätsföretagen fr.o.m. 1 januari 2018

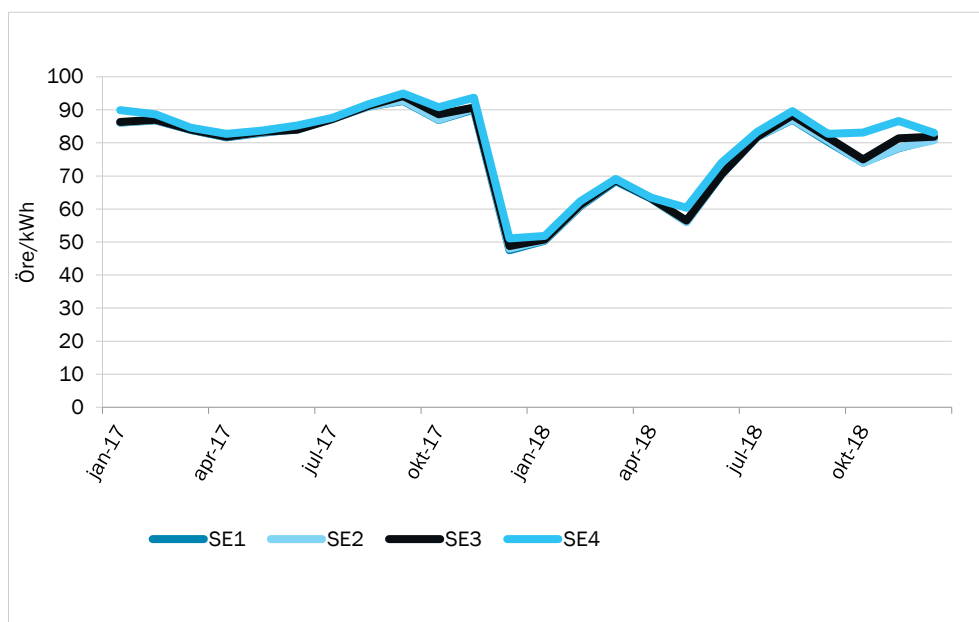
Figur 14. Spotpris per elområde samt systempris 2018

Källa: Nord Pool

I Figur 15 framgår att slutkundspriserna i de olika elområdena följer spotpriserna i respektive elområde. Prisskillnaderna mellan slutkundspriserna för avtal om rörligt pris mellan de fyra elområdena var små under 2018.

Figur 15. Elhandelspris för avtal med rörligt pris för typkund 20 000 kWh/år.

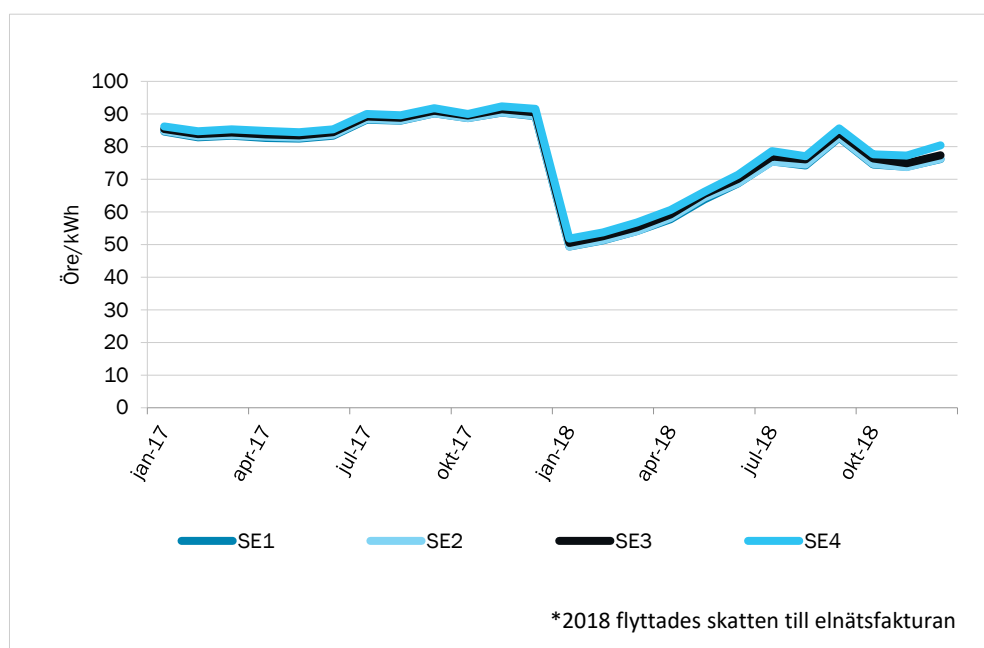
Källa: Elpriskollen, Ei

För de fasta avtalen med en bindningstid på ett år finns en liten skillnad mellan elområdena. I genomsnitt var priserna för avtalstypen "fast pris 1 år" cirka 2 öre högre i elområde SE4 jämfört med elområde SE1 och SE2 under både 2017 och 2018. Skillnaden mellan elområde SE3 och elområde SE1 var cirka 1 öre under 2018, se Figur 16.

Orsaken till prisskillnaderna mellan elområden är bland annat kapacitetsbrist i överföringen mellan elområdena.

På grund av att prisskillnader kan förekomma, uppstår behovet av prissäkring från elhandlarnas sida. I ett elområde med priser som skiftar mycket uppstår ett större behov av prissäkring, vilket innebär ökade kostnader för elhandlarna och priset på den el som de erbjuder slutkunden höjs. De lägsta elpriserna återfinns i elområde SE1 och SE2 och de högsta i elområde SE4, även om prisskillnaderna oftast inte är särskilt stora.

Figur 16. Elhandelspris för fast pris 1 år för typkund 20 000 kWh/år

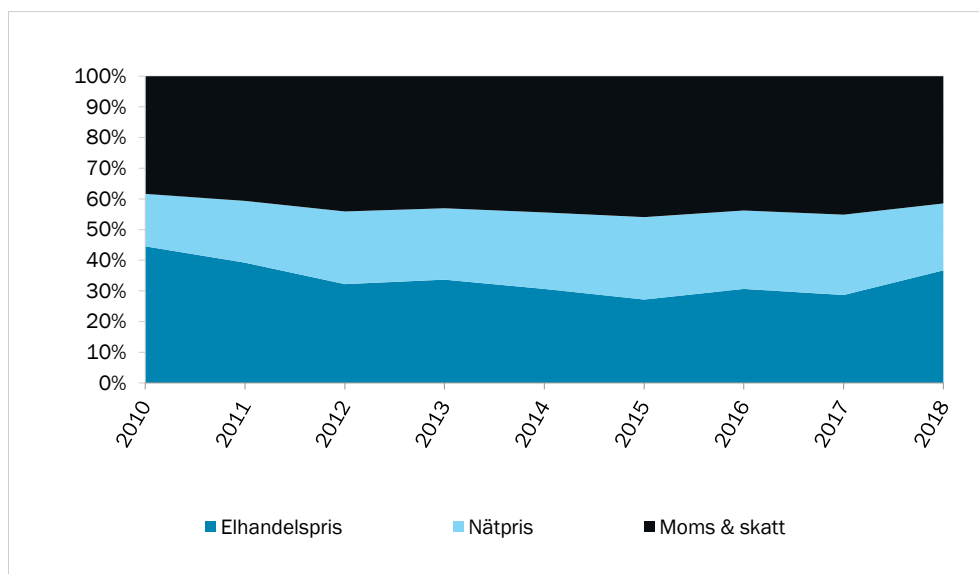

Källa: Elpriskollen, Ei

Skatt och moms utgör största delen av totala elkostnaden

Förutom priset för elen betalar slutkunden elnätsavgift men även skatt och moms. Energiskatten höjdes 2018 med 0,6 öre vilket påverkar konsumentens elkostnader. Fördelningen mellan de olika delarna av den totala kostnaden för att förbruka el som en villa med elvärme betalar har varierat de senaste åren. Förklaringen till detta är att nätavgiften och elhandelsprisernas nivåer förändrats över tid samtidigt som energiskatten höjts, se Figur 17.

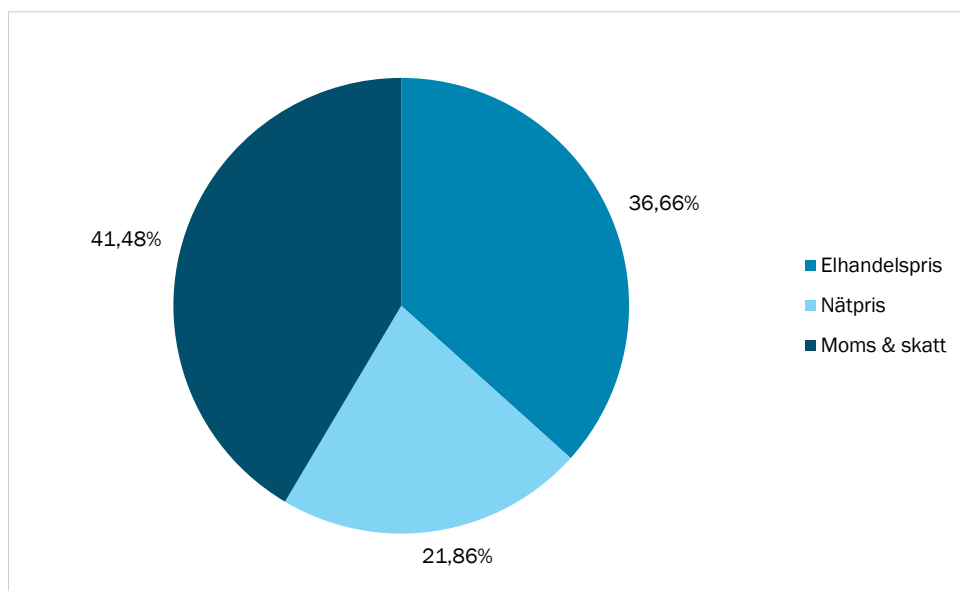
Figur 17. Fördelningen av elkostnaden för en elkonsument som förbrukar 20 000 kWh/år. Real kostnad.

Källa: Ei, SCB

Under 2018 bestod den största delen, 41,48 procent, av skatt och moms. Kostnaden för elhandel utgjorde en större del av den totala kostnaden för elkonsumenterna jämfört med kostnaden för överföring i nätet, 36,66 procent respektive 21,88 procent, se Figur 18. Att elhandelspriset ökade under året medförde att det utgjorde en större del av den totala elkostnaden.

Figur 18. Elkostnadens beståndsdelar under 2018 för en elkonsument som förbrukar 20 000 kWh/år. Reala priser.

Källa: Ei, SCB

Total elkostnad för en konsument

Den totala elkostnaden för 2018 för en lägenhetskund med årlig förbrukning om 2 000 kWh per år och som har avtal med rörligt pris uppgick till cirka 4 500 kr. För en villakund som förbrukar 20 000 kWh per år och som har avtal med rörligt pris, uppgick till elkostnaden under 2018 till cirka 31 000 kronor, se tabell 4 och 5.

Tabell 4. Total årskostnad 2018 rörligt pris, lägenhetskund i elområde SE3

Årskostnad 2018 vid rörligt pris, lägenhetskund 2 000 kWh	Kronor
Elhandel	1 396
Moms	349
Elhandel inkl. moms	1 746
Elnät	1 526
Skatt	662
Moms	547
Totalt	4 481

Källa: Ei

Tabell 5. Total årskostnad 2018, rörligt pris, villakund i elområde SE3

Årskostnad 2018 vid rörligt pris, villakund 20 000 kWh	Kronor
Elhandel	11 301
Moms	2 825
Elhandel inkl. moms	14 126
Elnät	6 740
Skatt	6 620
Moms	3 340
Totalt	30 826

Källa: Ei

Den totala årskostnaden för en kund som har avtal med fast pris på 1 år varierar beroende på när kunden tecknade avtalet. För en lägenhetskund som förbrukar 2 000 kWh per år uppgick den totala årskostnaden 2018 i genomsnitt till mellan 4 034 och 4 720 kronor, beroende på vilken månad under året kunden tecknade avtalet, se Tabell 6. För en villakund som förbrukar 20 000 kWh per år uppgick istället den totala årskostnaden till mellan 26 798 och 33 554 kronor under 2018, se Tabell 7.

Tabell 6. Total årskostnad 2018, fast pris 1 år, lägenhetskund i elområde SE3

Total elkostnad vid fast pris 1 år, lägenhetskund 2 000 kWh	Kronor
Elhandel	1 039-1 588
Moms	260-397
Elhandel inkl. moms	1 299-1 985
Elnät	1 526
Skatt	662
Moms elnät	547
Totalt	4 034-4 720

Källa: Ei

Tabell 7. Total årskostnad 2018, fast pris 1 år, villakund i elområde SE3

Total elkostnad vid fast pris 1 år, villakund 20 000 kWh	Kronor
Elhandel	8 078–13 483
Moms	2 020–3 371
Elhandel inkl. moms	10 098–16 854
Elnät	6 740
Skatt	6 620
Moms	3 340
Totalt	26 798–33 554

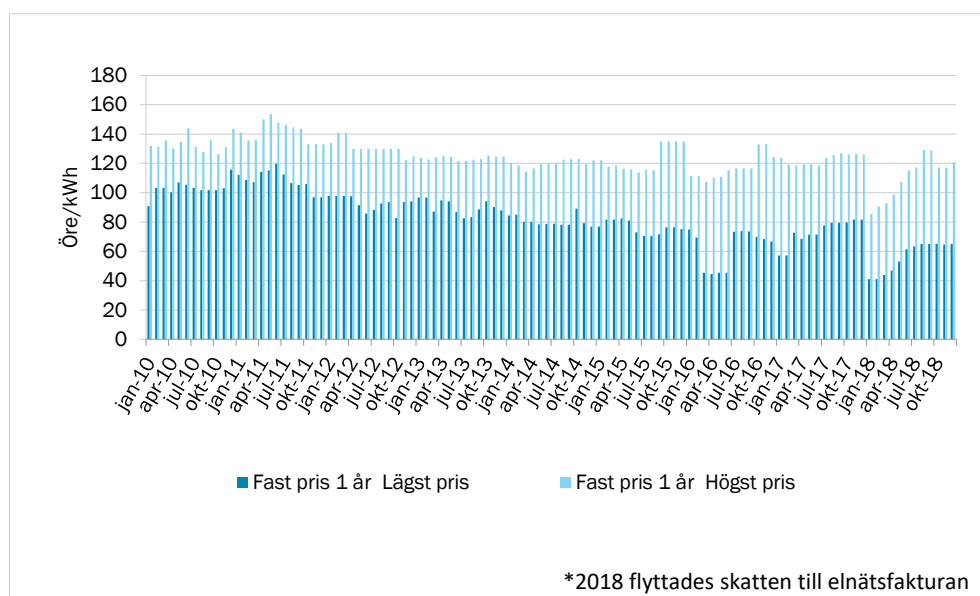
Källa: Ei

Prisskillnad mellan elhandelsföretag

Prisskillnaden mellan högsta och lägsta pris på avtal med fast pris med bindningstid på 1 år riktade till lägenhetskunder var i genomsnitt 42 öre under perioden 2010–2018, se Figur 19. Räknat i procent var skillnaden mellan de dyraste och billigaste avtalen av avtalstypen ”fast pris 1 år” 57 procent under perioden.

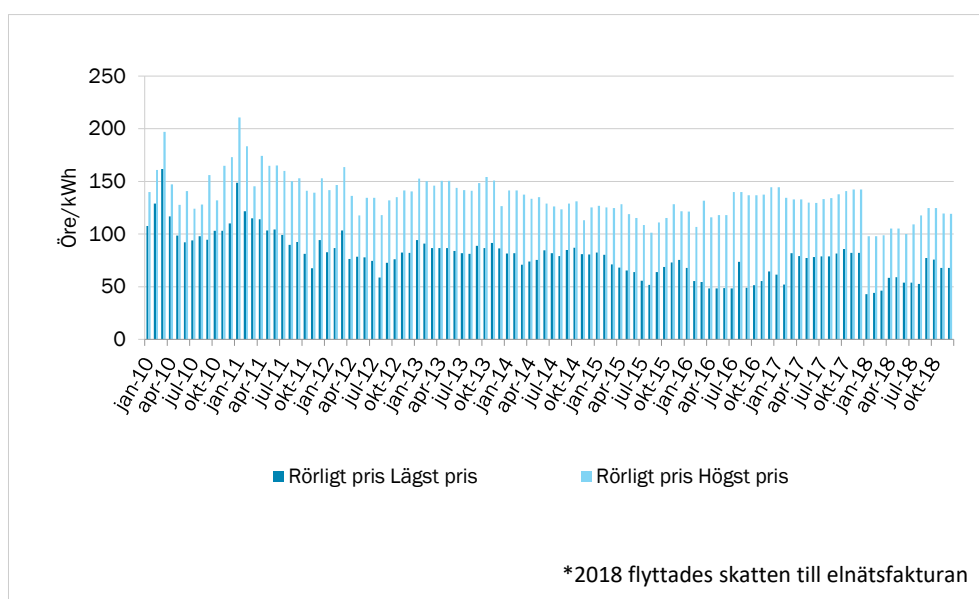
För avtalstypen rörligt pris var prisskillnaden i genomsnitt 56 öre under perioden, se Figur 20. I procent uppgick skillnaden till 76,6 procent.

Figur 19. Högst och lägst pris för avtalstypen fast pris 1 år, lägenhetskund 2 000 kWh/år

Källa: Ei

Figur 20. Högst och lägst pris för avtalstypen rörligt pris, lägenhetskund 2 000 kWh/år

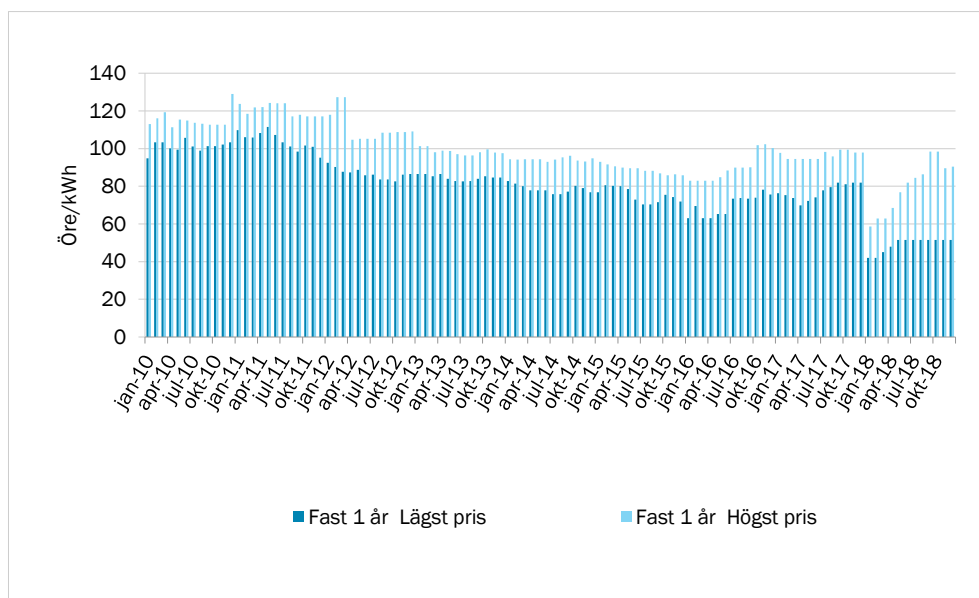
Källa: Ei

Prisskillnaderna på avtal som erbjuds villakunder som förbrukar 20 000 kWh per år är inte lika stora som på de avtal som erbjuds lägenhetskunder. Orsaken till att prisspridningen är större bland de avtal som riktar sig till kunder med lägre förbrukning är att vissa elhandelsföretag har samma fasta årsavgift till alla kundtyper, vilket innebär att för en lägenhetskund som förbrukar lite el får den fasta kostnaden ett väldigt stort genomslag i jämförpriset och priset hos dessa elhandelsföretag blir högt⁶³. En annan bidragande orsak kan vara att villakunder som förbrukar mycket el är mer priskänsliga och prismedvetna än lägenhetskunder och därför är mer aktiva.

De dyraste fastprisavtalen med bindningstid på 1 år har varit i genomsnitt 19 öre högre än de billigaste under perioden 2010 till och med 2018, se Figur 21. I procent uttryckt var de dyraste avtalen i genomsnitt 25 procent högre än de lägsta.

⁶³ Den fasta kostnaden består i de allra flesta fall av en fast årsavgift i kronor. Vid framräknande av jämförpriset slås den fasta årsavgiften ut per antal kWh per år.

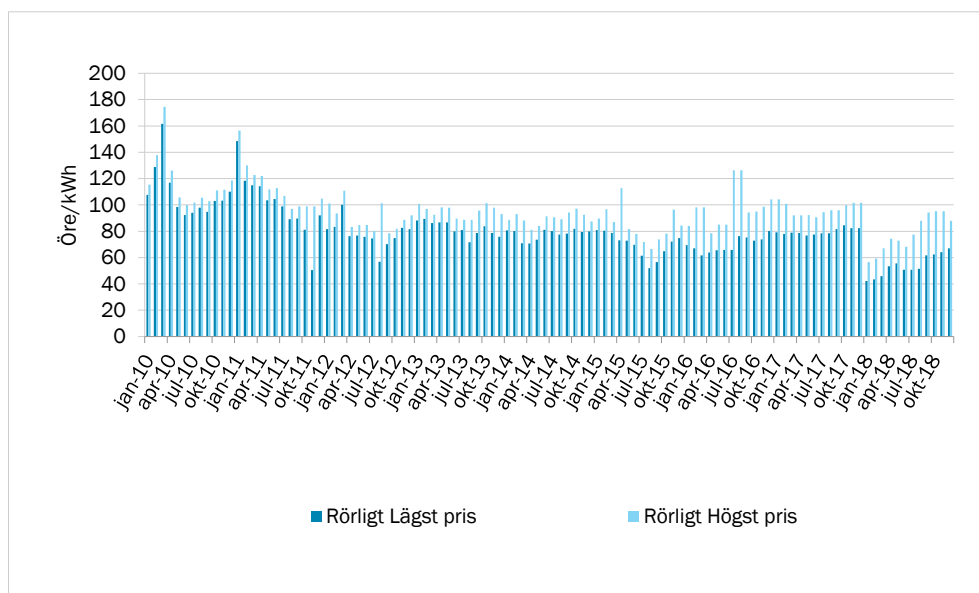
Figur 21. Högst och lägst pris för avtalstypen fast pris 1 år, villakund 20 000 kWh/år

Källa: Ei

Prisskillnaden mellan de dyraste och billigaste avtalen med rörligt pris varierade något mindre än prisskillnaden i avtalsformen "fast pris 1 år". Skillnaderna var dock större under 2018 än tidigare år för att det fanns lokala avtal som inte ändrade sina priser under och efter den ovanligt torra och varma perioden sommaren 2018. I genomsnitt var skillnaden 16 öre under hela tidsperioden. De dyraste avtalen var i genomsnitt 23 procent dyrare än de billigaste under denna period, se Figur 22.

Figur 22. Högst och lägst pris för avtalstypen rörligt pris, villakund 20 000 kWh/år

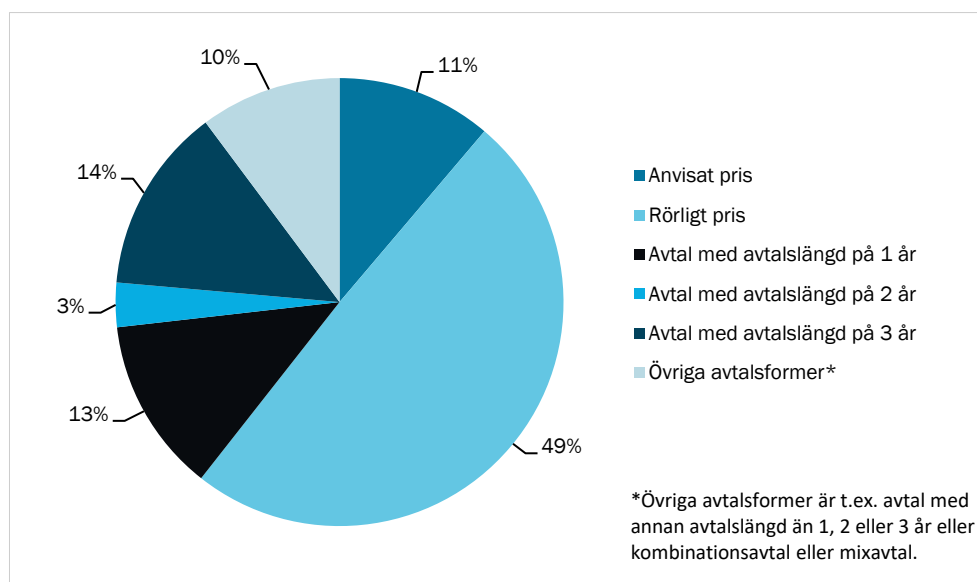
Källa: Ei

Fler kunder väljer avtal med rörligt pris

En trend som pågått i ett antal år är att fler kunder väljer rörliga avtalsformer. I december 2018 hade 49 procent av de svenska hushållskunderna tecknat avtal om

rörligt pris, vilket är en ökning med 2 procentenheter jämfört med december 2017. 30 procent av kunderna hade ett fastprisavtal med en bindningstid på antingen ett, två eller tre år, se Figur 23.

Figur 23. Fördelning av hushållskunder per avtalstyp i december 2018

Källa: SCB

Färre men ändå många anvisade avtal

Kunderna på den svenska elmarknaden har möjlighet att välja det elhandelsföretag de föredrar. Det innebär att aktörerna agerar på en fri marknad i konkurrens med andra företag och med fri prissättning. Om kunden inte gör ett aktivt val är det aktuella elnätetsföretaget skyldigt att anvisa kunden ett elhandelsföretag. Priset på dessa anvisningsavtal är i genomsnitt 20–30 procent högre än för övriga avtalstyper. Att kunder trots de höga priserna inte undviker eller senare gör ett aktivt val att byta från anvisningsavtalen kan ha olika förklaringar. Kunder kan vara omedvetna om att de har en avtalstyp som är dyrare än andra avtalstyper. De kan också vara okunniga om att de enkelt kan byta till ett annat billigare avtal. Ei har vid olika tillsynsinsatser konstaterat att informationen till de anvisade kunderna är bristfällig och begärt att företagen förbättrar sin information. Det kan också vara så att kunden anser att kostnaden för elen utgör en så pass liten del av den totala hushållskostnaden att kunden inte bryr sig om att byta.

Andelen kunder med anvisade avtal har minskat med 2 procentenheter sedan december 2017 och det motsvarar även 2018 års ökning i andel rörliga avtal. Några få elhandelsföretag använder även rörliga avtal istället för anvisade avtal för kunder som inte gör aktiva val. I dessa fall får inaktiva kunder åtminstone mer förmånliga avtal än de anvisade avtalen.

Energiskatten betalas till elnätetsföretaget och ingår i elnätsfakturan

Energiskatten på el flyttades från elhandelsföretagen till elnätetsföretagen den 1 januari 2018. Förändringen innebär att energiskatten på el faktureras av elnätetsföretaget och framgår av nätfakturan i stället för av elhandelsföretaget och dennes elhandelsfaktura. Kundens totala kostnad för el påverkas däremot inte.

Arbetet mot en harmoniserad nordisk slutkundsmarknad

Ei har under året haft en aktiv roll som bland annat ordförande i NordREG:s slutkundsmarknadsgrupp.⁶⁴ Under 2018 fokuserade gruppen på de bestämmelser i Europeiska kommissionens lagförslag *Ren energi för alla i Europa* som berör slutkunderna och slutkundsmarknaden.

Gruppen genomförde även en stor kundundersökning med 6 000 nordiska deltagare. Fokus för undersökningen var bland annat hur man upplever valmöjligheten av elavtal samt vilka kunskaper man har om elmarknaden och det egna elavtalet. Svaren avsåg samtliga nordiska länder och finns dokumenterade i Nordic Customer Survey 2018 med tillhörande annex.⁶⁵ På Ei.se återfinns den engelskspråkiga sammanställningen *Nordic Customer Survey 2018 – Tables Report Sweden*. Dessutom arrangerades för andra året i rad en intern workshop om tillsyn över marknadsaktörer på slutkundsmarknaden. Syftet med workshopen var att dela kunskaper och erfarenheter kring tillsyn i syfte att stärka de nordiska tillsynsmyndigheternas övervakning av regelefterlevnaden på slutkundsmarknaden.

Ei:s verkar för väl fungerande slutkundsmarknader inom Europa

På slutkundssidan har Ei engagerat sig inom fyra huvudområden: Väl fungerande slutkundsmarknader, inträdesbarriärer för nya marknadsaktörer, datahantering och att stärka konsumenternas position på marknaden.

Ei har under året haft en aktiv roll i Council of European Energy Regulators (CEER) arbete för hur slutkundsmarknaden för el och gas inom Europa ska utvecklas. Bland annat har Ei varit ordförande i arbetsgruppen för slutkundsmarknadsfrågor CEER Customers and Retail Markets Working Group (CRM WG). Ei har också varit aktiv i flera undergrupper till CRM WG, bland annat i projektet *2025 Roadmap to well-functioning retail markets*. Under året har även slutkundsmarknadsgruppen i CEER arbetat med kommissionens nya lagförslag *Ren energi för alla i Europa*.

Utveckling av den svenska prisjämförelsen elpriskollen.se

Ei är ansvarigt för Sveriges enda oberoende prisjämförelse för elavtal, elpriskollen.se. Under året har Ei fokuserat tillsynen på att inrapporterade prisuppgifter och avtalsvillkor till elpriskollen är korrekta. I övrig har Ei även utrett förbättringsåtgärder för att förbättra Elpriskollens funktionalitet och användarvänlighet.

Uppdrag om elhandlarcentrisk modell och tjänstehubb

Ei och Affärsverket svenska kraftnät (transmissionsnätsoperatören i Sverige) fick under 2015 i uppdrag av regeringen att utreda en central informationshanteringsmodell för den svenska elmarknaden, en så kallad elmarknadshubb. Affärsverket svenska kraftnät har ett regeringsuppdrag att utveckla och driva elmarknadshubben. I Ei:s uppdrag ingick även att arbeta vidare med att införa en elhandlarcentrisk modell på den svenska elmarknaden.

⁶⁴ Retail Market Working Group

⁶⁵ <http://www.nordicenergyregulators.org/wp-content/uploads/2018/11/Nordic-Customer-Survey-2018.pdf>

I juni 2017 avrapporterade Ei uppdraget till regeringen i form av rapporten *Ny modell för elmarknaden (Ei R2017:05)*. I rapporten presenteras förslag till lagändringar för att införa en ny marknadsmodell där en elmarknadshubb utgör navet i informationsutbytet mellan elmarknadens parter. Under 2018 har Ei fortsatt med förberedelsearbetet i väntan på att Ei:s förslag bereds inom regeringskansliet. Ei har även under 2018 följt Svenska kraftnäts pågående arbete med att etablera elmarknadshubben.

1.4 Utredningar och åtgärder för att främja konkurrens

Flera myndigheter och organ samverkar i övervakningen av den svenska och nordiska elmarknaden i syfte att med olika åtgärder skapa en väl fungerande elmarknad och förhindra utövande av marknadsmakt.

1.4.1 Ansvarsområden inom övervakningen av elmarknaden

Ei är den nationella energitillsynsmyndigheten i Sverige. Utöver sin tillsynsroll följer och analyserar Ei kontinuerligt utvecklingen på el- och gasmarknaderna och lämnar förslag till ändringar i regelverk eller andra åtgärder för att främja marknadernas funktion.

Finansinspektionen utövar tillsyn över de svenska aktörer som med myndighetens tillstånd agerar på den finansiella elmarknaden. På marknadsplatserna Nord Pool, EEX och Nasdaq Commodities sker en övervakning av handeln och företagens ageranden. Nord Pool, som har sitt säte i Norge, övervakas av de norska tillsynsmyndigheterna Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) och Finanstilsynet.

Konkurrensverket är den myndighet som övervakar att företagen på den svenska elmarknaden inte överträder förbuden mot konkurrensbegränsande samarbete och missbruk av dominerande ställning enligt fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget) och konkurrenslagen⁶⁶. Konkurrenslagen innehåller också förbud mot konkurrensbegränsande offentlig säljverksamhet.

Konkurrensverket kan på eget initiativ eller efter anmälningar från företag och allmänhet aktivt ingripa mot ovanstående konkurrensbegränsningar. I konkurrenslagen finns också regler om kontroll av företagskoncentrationer. Konkurrensverket ger också förslag till regeländringar och andra åtgärder för att undanröja existerande konkurrenshinder.

Övervakning av de svenska marknaderna enligt REMIT

2011 trädde förordningen om integritet och öppenhet på grossistmarknaderna för energi (REMIT⁶⁷) i kraft, vilken möjliggör en sammanhållen övervakning av de allt mer integrerade europeiska el- och gasmarknaderna. Ei:s ansvar och löpande arbete med övervakningen av de svenska marknaderna har i och med detta ökat. Ei har rutiner som tillämpas dagligen för arbetet med marknadsövervakningen.

All handel av grossistenergi produkter som sker, såväl via elbörsen som bilateralt, ska rapporteras av marknadsaktörerna till ACER. Ei har ingått avtal med ACER om att få ta del av dessa handelsuppgifter. Övervakningen finansieras genom att Ei

⁶⁶ Konkurrenslag (2008:579)

⁶⁷ Förkortningen kommer av det engelska namnet på förordningen. På svenska heter den Europaparlamentets och Rådets förordning (EU) nr 1227/2011 av den 25 oktober 2011 om integritet och öppenhet på grossistmarknaderna för energi.

tar ut en avgift från registrerade marknadsaktörer. Exakt hur handeln ska inrapporteras och hur detta ska gå till, regleras i genomförandeakterna⁶⁸.

Marknadsplatsernas regelverk och marknadsövervakning

Alla aktörer på Nord Pool och Nasdaq Commodities måste följa särskilda regelverk för handel på respektive handelsplats. Reglerna gäller särskilt hanteringen av prispåverkande information Både Nord Pool och Nasdaq Commodities har interna funktioner för marknadsövervakning där handeln följs kontinuerligt.⁶⁹

Funktionerna för marknadsövervakning på Nord Pool och Nasdaq Commodities bidrar även till Ei:s arbete då de ska anmäla eventuella överträdelser av regelverket till Ei.

Åtgärder för att minska riskerna med samägandet i kärnkraften

Konkurrensverket har i olika sammanhang uppmärksammat de generella risker som finns för otillåtet samarbete genom samägandet i elproduktionsresurser. Under 2011 antog ägarna till kärnkraftverken med stöd av Ei gemensamma branschetiska regler för informationsutbytet mellan företagen. Oberoende observatörer är ledamöter i kärnkraftsföretagens styrelser med särskilt uppdrag att övervaka de branschetiska reglerna. Ei:s uppgift är att nominera en observatör per styrelse. Ei publicerar varje år en övervakningsrapport från respektive styrelse, inklusive eventuella kommentarer från den berörde observatören.⁷⁰

⁶⁸ Kommissionens genomförandeförordning (EU) nr 1348/2014 av den 17 december 2014 om rapportering av uppgifter för att genomföra artikel 8.2 och 8.6 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1227/2011 om integritet och öppenhet på grossistmarknaderna för energi

⁶⁹ Detta ska utföras enligt artikel 15 i Europaparlamentets och Rådets förordning (EU) nr 1227/2011 av den 25 oktober 2011 om integritet och öppenhet på grossistmarknaderna för energi

⁷⁰<https://www.ei.se/sv/Publikationer/arsrapporter-karnkraftforetag/>

1.5 Försörjningstrygghet el

Försörjningstryggheten i det svenska elsystemet är generellt sett god. Manuell fränkoppling av vissa elanvändare, som är den metod som Svenska kraftnät enligt ellagen ska använda då det inte är möjligt att på annat sätt uppnå balans mellan inmatning och uttag i elsystemet, har aldrig behövt tillämpas.

1.5.1 Övervakning av elproduktionskapacitet

Störst tillskott av förnybar kraft

I Sverige sker investeringar i ny elproduktionskapacitet på i huvudsak marknadsbaserade grunder. För att bygga en ny anläggning för elproduktion i Sverige krävs inget tillstånd från Ei. Däremot krävs tillstånd enligt både miljöbalken⁷¹ och plan- och bygglagen⁷².

Förnybar kraft såsom vattenkraft och vindkraft utgör mer än 67 procent av den totala installerade effekten. Dessa kraftslag utgjorde även det största tillskottet till den installerade effekten från föregående år. I Tabell 8 visas den installerade effekten fördelat på produktionsslag.

Tabell 8. Installerad effekt i Sveriges kraftstationer den 31 dec 2018, MW

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018 ⁷³
Kärnkraft	9 363	9 531	9 528	9 714	9 076	8 625	8 626
Fossil kraft	4 636	4 635	4 866	4 501	4 443	4 443	4 443
Förnybar kraft	23 354	24 107	25 155	25 758	26 485	26 675	27 311
- Vattenkraft	16 203	16 150	16 155	16 184	16 181	16 181	16 181
- Biobränslen	3 036	3 080	3 082	2 978	3 146	3 146	3 146
- Vindkraft	3 745	4 470	5 420	6 029	6 520	6 710	7 300
- Avfall	346	364	419	441	453	453	453
- Solkraft	24	43	79	126	185	185	231
Totalt	37 353	38 273	39 549	39 973	40 004	39 743	40 380

Källa jämförelsetal (2012–2017): Energiföretagen Sverige

⁷¹ Miljöbalk (1998:808)

⁷² Plan- och bygglagen (2010:900)

⁷³ Data för Kärnkraft har tagits från Montel Power News (data från december 2018). Data för Vindkraft är från Energimyndigheten. Fossil kraft, Vattenkraft, Biobränslen, Avfall och Solkraft har antagits.

1.5.2 Övervakning av investeringar i elproduktionskapacitet med avseende på försörjningstrygghet

Planer för omfattande förstärkningar av det svenska stamnätet

Det svenska stamnätet befinner sig i en period av omfattande utbyggnad. Nätet förstärks för att möjliggöra ny elproduktion, fördjupa marknadsintegrationen med omvärlden och bidra till skapandet av en gemensam europeisk elmarknad. Samtidigt finns det ett betydande reinvesteringsbehov.

Ett av de större projekten som pågår för att öka kapaciteten och driftsäkerheten i det nordiska kraftsystemet är Sydvästlänken. Syftet med ledningen är att minska de överföringsbegränsningar som finns från Mälardalsregionen till södra Sverige. Sydvästlänken byggs i två delar med knutpunkt vid Jönköping. Från knutpunkten går en länk söderut till Skåne, den andra går norrut till Hallsberg. Hela Sydvästlänken beräknas vara i full drift i mitten av 2019 och beräknas då öka kapaciteten att överföra el mellan mellersta och södra Sverige med upp till 25 procent.

Utöver Sydvästlänken pågår en rad projekt för att förstärka elnäten i storstadsregionerna och överföringskapaciteten mellan de svenska elområdena. Ett sådant projekt är Svenska kraftnäts projekterade ledning mellan Skogssäter (Trollhättan) och Stenkullen (Lerum) som ska bidra till att säkra elförsörjningen i Västra Götaland. Ett annat är projektet Stockholm Ström som syftar till att elnätet i Stockholmsregionen förstärks och förnyas för att möta framtidens behov av säkra elleveranser. Svenska kraftnät har tillsammans med region- och lokalnätsägarna Vattenfall och Ellevio föreslagit en helt ny struktur för regionens elnät som nu implementeras i ett femtiotal projekt.

1.5.3 Åtgärder för att hantera efterfrågetoppar eller utbudsunderskott

Svenska kraftnät ansvarar för att en strategisk effektreserv finns tillgänglig under vinterperioden, mellan 15 november och 15 mars.⁷⁴ Svenska kraftnät upphandlar reserven genom att ingå avtal med elproducenter och elanvändare om att de ska ställa produktionskapacitet eller förbrukningsreduktion till Svenska kraftnäts förfogande. För båda upphandlingarna gäller att resursen/anläggningen ska finnas i elområde SE3 eller elområde SE4. Vid aktivering av effektreservens produktionsdel på Nord Pool sätts effektreservspriset till takpriset på Nord Pool som är 3 000 euro/MWh.

Effektreserven gäller enligt lag till den 15 mars 2025. Lagen har förlängts, senast år 2016⁷⁵. Idag är det bara Fingrid i Finland och Svenska kraftnät i Sverige som upphandlar effektreserver inför kalla vintrar i Norden. Hanteringen av effektreserverna grundar sig på de riktlinjer som de nordiska systemansvariga stamnätsföretagen gemensamt tagit fram.⁷⁶

⁷⁴ Enligt lagen (2003:436) om effektreserv

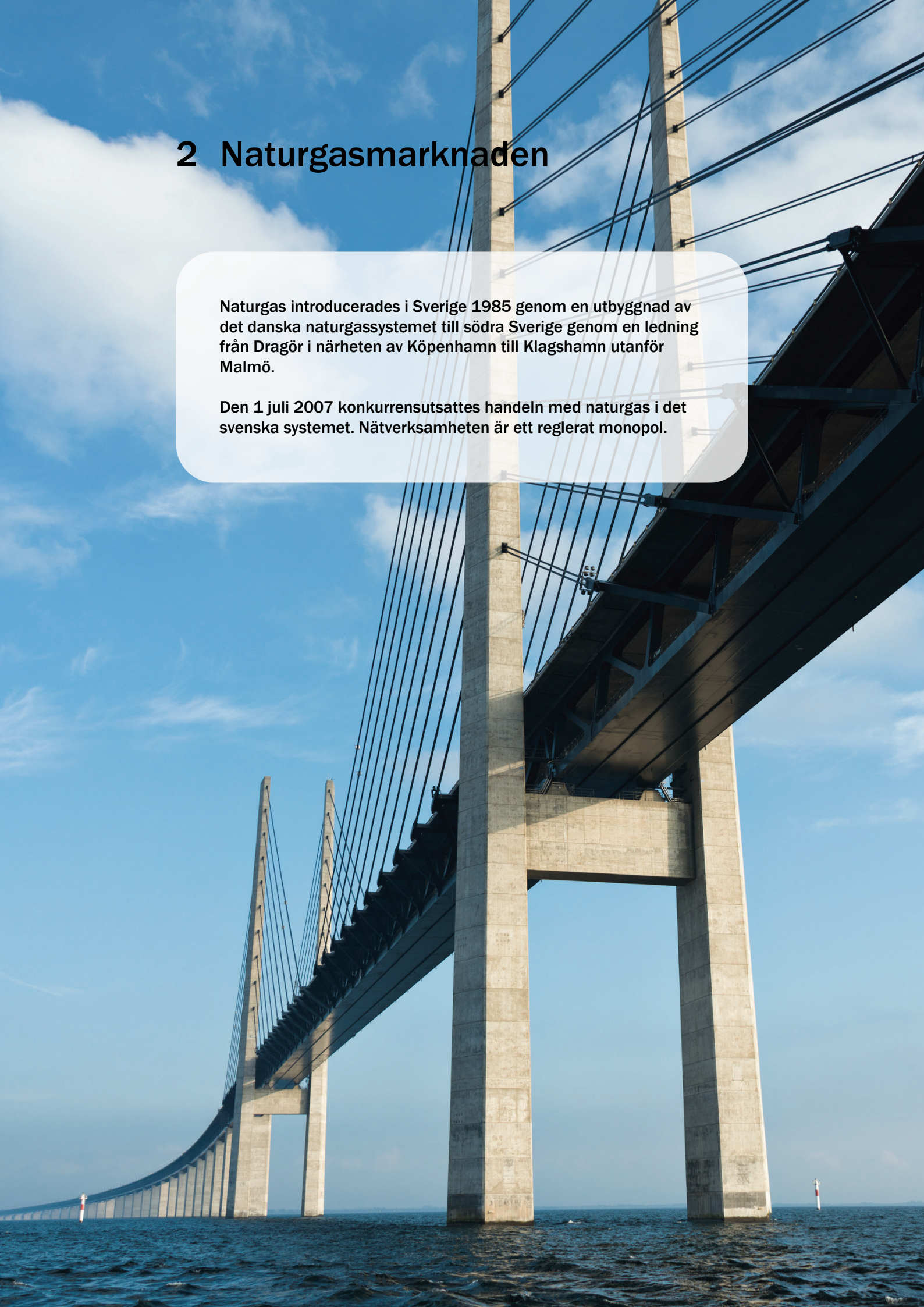
⁷⁵ SFS (2016:422)

⁷⁶ "[Guidelines for implementation of transitional peak load arrangements](#)"

2 Naturgasmarknaden

Naturgas introducerades i Sverige 1985 genom en utbyggnad av det danska naturgassystemet till södra Sverige genom en ledning från Dragör i närheten av Köpenhamn till Klagshamn utanför Malmö.

Den 1 juli 2007 konkurrensutsattes handeln med naturgas i det svenska systemet. Nätverksamheten är ett reglerat monopol.

2.1 Gasnätet

Naturgas introducerades i Sverige först 1985. Det västsvenska naturgassystemet består av cirka 60 mil transmissionsledning och cirka 300 mil distributionsledning. Naturgasnätet delas in i fyra olika verksamhetsområden: transmission, distribution, förgasning och lager. I transmissionsledningar transporteras gasen långa sträckor under högt tryck. Därefter sker en tryckreducering i mät- och reglerstationer innan det lokala distributionsnätet tar vid för transport till kund.

Det västsvenska naturgassystemet är litet i jämförelse med de flesta andra naturgasnät i Europa. Nätet sträcker sig från Trelleborg i söder till Stenungsund i norr och en liten bit österut in mot Jönköping. Det är drygt 30 av Sveriges 290 kommuner som har tillgång till naturgas. Gasen kommer till Sverige via en ledning från danska Dragör.

Det västsvenska naturgasnätet består av flera olika nättyper. I linje med den terminologi som används för de stora kontinentala naturgasnäten kallas de största ledningarna som transporterar gasen under högt tryck för transmissionsledningar. Dessa ledningar har kapacitet att överföra mycket stora mängder gas. I Sverige ägs och drivs transmissionsnätet av Swedegas som även har systembalansansvaret. Ett fåtal mycket stora förbrukare är anslutna direkt till transmissionsnätet.

Det finns också ett stads- och fordonsgasnät i Stockholmsområdet som ägs av Gasnätet Stockholm AB, vilka ansvarar för utveckling, drift och underhåll av nätet. Stads- och fordonsgasnäten omfattar cirka 50 respektive 4 mil ledning. Stadsgasnätet täcker stora delar av Stockholm stad samt Solna och Sundbyberg. Framställning och inmatning av gas till stadsgasnätet sker i huvudsak från en förgasningsanläggning i Stockholm dit såväl biogas som LNG, det vill säga flytande naturgas, levereras. I anläggningen förångas LNG till naturgas som sedan blandas med luft för att bli den stadsgas som är anpassad för de kundapparater som används i stadsgasnätet. Distributionen sker via ledningar som trycksätts i särskilda regleringsstationer runt om i staden. Det 4 mil långa fordonsgasnätet knyter samman biogasleverantörers produktionsanläggningar för gas i Stockholm med bussdepåer för busstankning och tankstationer för fordonsgas.

Det finns även ett antal små lokala gasnät runt om i Sverige. Många av de små lokala näten används huvudsakligen för att transportera biogas av typen fordonsgas från en produktionsanläggning till tankstationer.

Gemensamt för gasnätet i Stockholm samt de små lokala gasnäten runt om i Sverige är att de inte är kopplade till något transmissionsnät. De nät som omfattas av naturgaslagens⁷⁷ bestämmelser är det västsvenska gasnätet och gasnätet i Stockholm. Med naturgas avses i naturgaslagen även biogas i den mån det är tekniskt möjligt att använda gasen i ett naturgassystem.

⁷⁷ Naturgaslag (2005:403)

Figur 24. Transmissionsledningar i det västsvenska naturgasnätet

Källa: Ei

Biogas i naturgasnätet

Naturgas- och biogasmarknaderna i Sverige är till viss del integrerade eftersom naturgasnätet också kan användas för distribution av biogas. Biogas som uppgraderas till naturgaskvalitet kan, i de flesta fall, föras in på naturgasnätet utan några tekniska konsekvenser för naturgasanvändarna. I de fall problem uppstår beror dessa i regel på att den kemiska sammansättningen inte motsvarar den traditionella naturgasens. Det finns för närvarande nio biogasproducenter kopplade till det västsvenska naturgassystemet, varav två är anslutna så att inmatning kan ske i transmissionsnätet. Ytterligare två biogasproducenter är anslutna till Gasnätet Stockholm AB:s nät.

För att underlätta samdistribution av natur- och biogas i ett och samma nät infördes 2011 nya skatteregler vid samdistribution. De nya reglerna innebar i korthet att den avtalsmässiga leveransen separerades från den fysiska. Enligt tidigare regelverk fick alla kunder i ett och samma nät samma mängd biogas oavsett vilket avtal som låg till grund för leveransen. De förändrade reglerna har medfört att en biogasproducent kan sluta avtal om leverans med en förbrukare om hundra procent biogas även om förbrukaren i praktiken får en blandning av bio- och naturgas. Konceptet liknar elmarknadens system med ursprungsmärkning där elanvändare kan köpa vindkraftsel oavsett var i nätet de befinner sig.

2.1.1 Funktionell åtskillnad av naturgasföretag

I syfte att förhindra korssubventionering mellan företag som bedriver olika typer av naturgasverksamhet krävs en så kallad funktionell åtskillnad mellan företagen. Detta innebär att företag som bedriver överföring, förgasning eller lagring av naturgas inte får bedriva handel. För företag som tidigare bedrev både handel och till exempel överföring innebär åtskillnadsreglerna att företaget måste delas i två

separata delar. I ett företag som innehar rörledningar i ett svenskt naturgassystem får inte en styrelseledamot, vd eller firmatecknare samtidigt inneha någon av dessa roller i ett företag som bedriver handel med naturgas. Det finns dock inget krav i svensk lagstiftning att ett gasnätsföretag inte får ingå i en koncern som bedriver produktion av eller handel med naturgas.

Alla företag som bedriver överföring av naturgas och som ingår i samma koncern som ett företag som bedriver produktion av eller handel med naturgas ska enligt naturgaslagen⁷⁸ upprätta en övervakningsplan. Syftet med övervakningsplanen är att säkerställa att företagen agerar objektivt och inte otillbörligt gynnar någon aktör på marknaden. Av övervakningsplanen ska det framgå vilka åtgärder företaget avser genomföra för att motverka diskriminerande beteende gentemot övriga aktörer på marknaden. De ska också publicera en årlig rapport som redogör för de åtgärder de genomfört.

Under perioden 2017–2018 genomförde Ei en tillsyn av åtskillnadsreglerna. Ei granskade bland annat hur funktionerna kundservice, ekonomi och IT fördelades mellan verksamhetsgrenarna i ett nätföretag respektive mellan företagen i en koncern. Tillsynen resulterade inte i några åtgärder.

Certifiering av systemansvariga

Enligt gasmarknadsdirektivet⁷⁹ och nationella regler ska systemansvariga⁸⁰ för överföringssystemen certifieras. Ei certifiera Swedegas AB som systemansvarig i juli 2012. En certifiering gäller tills vidare men Ei kan ompröva beslutet om den systemansvarige inte lever upp till kraven för certifieringen.

Swedegas ägdes mellan åren 2010 och 2015 av riskkapitalbolaget EQT. Under 2015 tillkännagavs ett ägarbyte där spanska Enagas och belgiska Fluxys gick in som nya ägare. Den 21 november 2018 meddelade Swedegas att European Diversified Infrastructure Fund (EDIF II) som förvaltas av First State Investment, är nya ägare.

2.1.2 Naturgasnätets tekniska funktion

Balansering av naturgas

I egenskap av transmissionsnätsoperatör äger Swedegas det västsvenska naturgasnätet och ansvarar för drift och underhåll av det. Rollen är jämförbar med den Svenska kraftnät har på elmarknaden då Swedegas både äger ledningsnätet och ansvarar för att kortsiktigt balansera in- och utmatning av gas. Den 1 juni 2013 utsåg regeringen Swedegas till systembalansansvarig för det västsvenska naturgasnätet, en roll som tidigare innehades av Svenska kraftnät.

För att säkerställa balanseringen tecknar Swedegas balansavtal med aktörer på gasmarknaden, så kallade balansansvariga. De balansansvariga åtar sig att ansvara ekonomiskt för att slutanvändarnas förbrukning motsvaras av tillförseln. Det västsvenska naturgasnätet erbjuder stora möjligheter att lagra gas i ledningarna, så kallad linepack, vilket underlättar balanseringen. Kortvariga obalanser kan utgöra

⁷⁸ 2005:403 3 kap. 9 §

⁷⁹ Europaparlamentets och Rådets direktiv 2009/73/EG av den 13 juli 2009 om gemensamma regler för den inre marknaden för naturgas. Artikel 10.

⁸⁰ Begreppet systemansvarig för överföringssystem är synonymt med stamnätsoperatör och transmissionsnätsoperatör.

så mycket som 25 procent av en vinterdagsförbrukning utan att nätets tekniska funktion äventyras.

Den systembalansansvariga får inte teckna balansansvarsavtal med enskilda balansansvariga förrän avtalsvillkoren har godkänts av Ei.

I slutet av 2018 lämna Swedegas in ett nytt balansansvarsavtal för gas för godkännande av Ei. Avtalet som har godkänts under våren 2019 innebär att det skapas en gemensam balansmarknad för naturgasnäten i Västsverige och i Danmark. I och med beslutet skapas förutsättningar för att också Sverige fullt ut kan implementera EU-förordningen om balansering av överföringsnät för gas (förordning (EU) 2014/312) i tid. Denna förordning ska vara genomförd i alla medlemsländer senast den 16 april 2019.

Under 2018 har Swedegas tillämpat så kallade tillfälliga åtgärder enligt EU-förordningen om balansering av överföringsnät för gas (förordning (EU) 2014/312) trädde i kraft 2014. De tillfälliga åtgärderna har motiverats av att den svenska naturgasmarknaden är liten med få aktörer och den kortsiktiga grossistmarknaden för gas därmed inte är tillräckligt likvid. Swedegas har tillämpat de tillfälliga åtgärderna under de åren som EU-förordningen varit i kraft. När det nya balansansvarsavtalet som Swedegas ansökt om under 2018 beslutas ska de tillfälliga åtgärderna upphöra.

Kvalitetskontroll av naturgasnätet

Gasnätsföretagen ansvarar för att driften och skötseln av deras anläggningar är säkra, tillförlitliga och effektiva så att de på lång sikt uppfyller rimliga krav på överföring, lagring och förgasning av gas.

Det västsvenska naturgasnätet består huvudsakligen av ledningar i stål. Systemets funktion kontrolleras regelbundet och defekt eller utsliten utrustning byts ut. Rörledningarna bedöms enligt aktörerna ha en förväntad livslängd på minst 40 år, medan viss utrustning för övervakning, styrning och reglering förväntas ha en livslängd på 5–20 år.

Rören i transmissionsnätet är godkända för ett tryck på 80 bar och Swedegas har valt lägsta drifttryck till 45 bar. Transmissionsledningarna överför naturgasen till distributionsnäten. Dessa är anslutna till transmissionsnätet genom en mät- och reglerstation. I mät- och reglerstationen mäts gasflödet och trycket sänks. Distributionsnäten transporterar gasen från transmissionsnätet ut till främst mindre industrier och till reglerstationer där trycket sänks ytterligare innan gasen distribueras till slutkunder, till exempel till spiskunder eller till gaspannor för uppvärmning.

Distributionsledningarna är huvudsakligen utförda i polyetenplast. Vid överföring till kunder med behov av ett gstryck högre än fyra bar förekommer i vissa fall ställedningar. Riktlinjer för utförande, drift, skötsel, underhåll med mera av distributionsnät för ett högsta drifttryck av fyra bar finns samordnade i energigasnormerna som utarbetats inom branschorganisationen Energigas Sverige.

Nätägaren samlar in mätvärden från gräns-, uttags- och inmatningspunkter. Mätvärdena rapporteras sedan vidare till gasleverantör, balansansvarig och

systembalansansvarig. Mätvärdena ligger till grund för avräkning av inmatade och uttagna energimängder.

Debitering av gas baseras på levererad energi. För att beräkna energimängden multipliceras gasens volym, mätt i m³, med gasens energiinnehåll per volymenhet, mätt i kWh/m³. Energiinnehåll per volymenhet kallas i regel för värmevärde och i det svenska systemet används ett värmevärde för hela systemet. Värmevärdet kan anges antingen som övre eller undre värmevärde beroende på om förbränningens produkter, i naturgasens fall: rökgaserna, kylts av till samma temperatur som gasen innan förbränningen började eller inte. För en anläggning som har utrustning som kan ta tillvara rökgasernas energi är gasens energiinnehåll per volymenhet alltså högre.

Anslutning till naturgasledning

Den som äger en naturgasledning är skyldig att på skäliga villkor ansluta andras naturgasledningar, lagringsanläggningar och förgasningsanläggningar. Men om ledningen saknar kapacitet finns inte denna skyldighet. Innehavaren av naturgasledningen ska vid begäran om anslutning inom skälig tid lämna skriftliga uppgifter om avgiften och övriga villkor för anslutningen.

Anslutning till lagringsanläggning och förgasningsanläggning

Den som innehar en anläggning eller rörledning för lagring av naturgas eller en förgasningsanläggning i det svenska naturgassystemet är skyldig att på skäliga villkor mata in naturgas som innehålls av annan för att lagra alternativt förgasa den. Om anläggningen saknar kapacitet finns ingen sådan skyldighet. Innehavaren av en lagrings- eller förgasningsanläggning ska vid begäran om inmatning inom skälig tid lämna skriftliga uppgifter om avgiften och övriga villkor för inmatningen.

Prövning av villkor för anslutning till naturgasanläggning

Metoderna för att utforma avtal för anslutning till olika typer av naturgasanläggningar godkänns av Ei innan de tas i bruk. De villkor som anges i anslutningsavtalen ska även de godkännas innan de tas i bruk av ägarna av naturgasanläggningar.

2.1.3 Nätavgifter för anslutning och överföring

Granskning av gasnätsavgifter

Ei bedriver tillsyn över gasnätsföretagen och godkänner nätföretagens intäktsram. Tillsynen av nätföretagens tariffer omfattar de företag som är anslutna till det svenska naturgassystemet enligt villkoren i naturgaslagen. Granskningen skedde, fram till 2015, i efterhand men från och med januari 2015 regleras nätföretagens intäkter i likhet med reglerna på elmarknaden. Detta innebär att intäkterna regleras på förhand i en intäktsram som sträcker sig över en period om fyra år. Denna ram sätter en övre gräns för de totala intäkterna företagen får ha från sin naturgasverksamhet.

Vid utformande av avgifter för överföring av naturgas ska företagen särskilt beakta antalet anslutna kunder, kundernas geografiska läge, mängden överförd energi, abonnemangskostnader för överliggande ledningar, leveranssäkerhet och

ledningarnas tryck. Som en konsekvens av gasmarknadsdirektivet⁸¹ trädde 2012 en ändring i kraft som innebar att Ei:s tillsyn enligt naturgaslagen även gäller tariffer för tillträde till förgasningsanläggningar. Tillträdestariffer får inte tillämpas innan Ei godkänt de metoder som använts för att utforma tariffen.

Ei:s tillsyn av de metoder som ligger till grund för utformningen av tariffer syftar till att säkerställa att de enligt kraven i naturgaslagen är objektiva och icke-diskriminerande. Ei:s beslut får överklagas inom tre veckor av den som beslutet angår. Prövningen sker hos allmän förvaltningsdomstol.

Inför tillsynsperioden 2015–2018 ansökte företagen i juni 2014 om intäktsramar på sammanlagt 7,3 miljarder kronor. Ei fattade i oktober 2014 beslut om intäktsramar på knappt 6 miljarder kronor. Fyra av nio naturgasaktörer överklagade Ei:s beslut till Förvaltningsrätten i Linköping. I februari 2016 meddelade förvaltningsrätten sina domar. Domarna innebär att Ei i viktiga delar fick rätt vad gäller företagets avkastning. Däremot gick domstolen Ei emot när det gäller avskrivningstider och delar av kalkylräntan. Ei anser att intäktsramarna, med tillämpning av förvaltningsrättens domar, ligger på en nivå som ger företagen möjlighet att ta ut orimligt höga avgifter av sina kunder. Både Ei och företagen överklagade under 2016 domarna till Kammarrätten i Jönköping. I december 2016 meddelade kammarrätten att man avslår Ei:s yrkande om att förvaltningsrätten ska ha oberoende ekonomiska experter. I november 2017 meddelade Kammarrätten i Jönköping dom i målen där de bland annat fastslog längre avskrivningstider för transmissionsnätsföretaget och en högre avkastning jämfört med vad Ei beslutat. Ei överklagade domarna till Högsta förvaltningsdomstolen i december 2017. I april 2018 meddelade Högsta Förvaltningsdomstolen att Ei inte får prövningstillstånd.

Gasnätsföretagen är enligt naturgaslagen⁸² skyldiga att upprätta en ekonomisk särredovisning av transmissions-, distributions-, lagrings- och förgasningsverksamhet i form av en årsrapport. Årsrapporten ska vara Ei tillhanda senast sju månader efter räkenskapsårets utgång och innehålla bland annat fullständig resultat- och balansräkning för respektive redovisningsenhet. Rapporten ligger till grund för vidare tillsyn.

Reglerat tillträde till lager- och förgasningsanläggningar

Den som innehar en lagringsanläggning eller har möjlighet att lagra naturgas i rörledning är skyldig att på skäliga villkor lagra naturgas för annans räkning. Den som innehar en förgasningsanläggning är likaså skyldig att mata in naturgas i en naturgasledning. Dessa skyldigheter finns inte om det saknas kapacitet i lagrings- respektive rörledningsanläggningen.

2.1.4 Gränsöverskridande frågor

Ei bedriver gränsöverskridande samarbete i flera internationella samarbetsorgan. Trots att det inte finns ett formaliserat samarbete med övriga nordiska tillsynsmyndigheter inom gasområdet pågår kontinuerliga diskussioner med den danska tillsynsmyndigheten om hur den gemensamma marknaden kan utvecklas och på vilket sätt försörjningstryggheten kan förbättras. Ei samarbetar dessutom

⁸¹ Artikel 41.6 a.

⁸² 2005:403 3 kap. 3 §

med europeiska tillsynsmyndigheter i Tyskland, Nederländerna, Belgien, Luxemburg, Frankrike, Spanien, Storbritannien och Irland.

Samarbetet syftar till att underlätta ett snabbt införlivande av europeisk lagstiftning. Ei har via samarbetsorganet ACER bland annat medverkat i att ta fram ramriktlinjer för framtagning av europeiska regelverk för den inre marknaden för naturgas och lämnat yttrande på EU-förordningar till ENTSOG⁸³.

Projekt av gemensamt intresse

Se avsnitt 1.1.4 för en introduktion om projekt av gemensamt intresse.

LNG-terminalen⁸⁴ i Göteborgs hamn togs i drift under hösten 2018 och kommer i första hand att tillhandta gas för sjöfarten, industrier och tunga transporter på land genom att de får bättre tillgång till naturgas. Fullt utbyggd blir den totala kapaciteten i terminalen cirka 30 000 m³. På sikt kan terminalen även användas för att mata in naturgas i det västsvenska naturgasnätet.

2.1.5 Efterlevnad av naturgaslagen

Ei är tillsynsmyndighet enligt naturgaslagen⁸⁵ och har därför uppgiften att se till att denna följs. Ei utövar även tillsyn över att förordningen⁸⁶ om villkor för tillträde till naturgasöverföringsnäten följs. I instruktionen för Ei anges att myndigheten, inom sitt område, ska fullgöra uppgifter som följer av gasmarknadsdirektivet⁸⁷.

Enligt gasmarknadsdirektivet och nationella bestämmelser ska tillsynsmyndigheten följa och genomföra de rättsligt bindande och relevanta beslut som fattas av ACER och Europeiska kommissionen.

Ei får enligt naturgaslagen⁸⁸ meddela de förelägganden som behövs för att trygga efterlevnaden av de föreskrifter och villkor som omfattas av tillsynen. Ett sådant föreläggande får förenas med vite. Av lagen⁸⁹ framgår också att tillsynsmyndigheten har rätt att på begäran få de upplysningar och ta del av de handlingar som behövs för tillsynen. Tillsynsmyndigheten får även meddela de förelägganden som behövs för att trygga efterlevnaden av de föreskrifter som omfattas av tillsynen.

⁸³ European Network of Transmission System Operators for Gas. ENTSOG är en samarbetsorganisation för europeiska systemansvariga företag för gas.

⁸⁴ En LNG-terminal är en anläggning för mottagning och distribution av naturgas i flytande form, ofta transporterat på båt, lastbil eller tåg. LNG-terminaler kan också kopplas till naturgasnäten.

⁸⁵ Naturgaslag (2005:403), 1 kap. 9 §.

⁸⁶ Europaparlamentets och Rådets förordning (EG) nr 715/2009 av den 13 juli 2009 om villkor för tillträde till naturgasöverföringsnäten och om upphävande av förordning (EG) nr 1775/2005.

⁸⁷ Europaparlamentets och Rådets direktiv 2009/73/EG av den 13 juli 2009 om gemensamma regler för den inre marknaden för naturgas och om upphävande av direktiv 2003/55/EG.

⁸⁸ 2005:403 10 kap. 3 §.

⁸⁹ 2005:403 10 kap. 2 §.

2.2 Grossistmarknaden för naturgas

Naturgas täcker cirka 2 procent av Sveriges totala energibehov och är därmed en relativt liten energikälla. I de kommuner där naturgasnätet är utbyggt står dock naturgasen för drygt 20 procent av den slutliga energianvändningen, vilket är i linje med genomsnittet i övriga Europa. Den svenska naturgasmarknaden är nära sammankopplad med den danska.

2.2.1 Övervakning av prisutveckling, transparens och konkurrens

Sverige producerar ingen egen naturgas utan tillförsel sker från Danmark genom en ledning under Öresund (från Dragör). Naturgasen som förbrukas i Sverige kommer i huvudsak från de danska gasfälten i Nordsjön.

På grund av det svenska nätets utformning är den svenska naturgasmarknaden nära kopplad till den danska. De balansansvariga aktörerna i det svenska naturgassystemet är även aktiva på den danska gasmarknaden, särskilt på gasbörsen Gaspoint Nordic, som sedan den 24 november 2016 är en del av den paneuropeiska gasbörsen PEGAS.⁹⁰ Därför är konkurrens, prisutveckling och transparens till stor del avhängigt utvecklingen i Danmark.

Det finns kapacitet att årligen transportera ungefär 22 TWh naturgas i den befintliga transmissionsledningen mellan Malmö och Göteborg. Vid höjning av arbetstrycket med hjälp av kompressorer kan kapaciteten ökas till mer än 30 TWh. I Tabell 9 nedan presenteras energianvändning, produktion och den totala importkapaciteten i Sverige under åren 2008–2018.

Tabell 9. Överföring av naturgas 2018⁹¹

	Total energianvändning (TWh)	Produktion	Importkapacitet totalt (TWh)
2008	10,3	0	15
2009	13,9	0	15
2010	18,7	0	22
2011	15,0	0	22
2012	12,9	0	22
2013	12,3	0	22
2014	10,4	0	22
2015	10,4	0	22
2016	10,6	0	22
2017	8,7	0	22
2018	9,2	0	22

Källa: Swedegas

Naturgas i Sverige används i huvudsak av industrin och i kraftvärmeverk medan endast ett fåtal procent används i bostäder. Det finns därför en stark koppling mellan väderlek, i synnerhet under vinterhalvåret, och naturgasförbrukning i Sverige. Naturgasförbrukningen ökade med 0,5 TWh jämfört med 2017.

⁹⁰ <http://www.gaspointnordic.com/1-news/successful-launch-of-danish-etf-contracts>

⁹¹ Uttryckt i övre värmevärde.

Handel med naturgas

Det förekommer ingen finansiell handel på Gaspoint Nordic, utan all handel sker med fysisk leverans och aktörerna måste ha avtal med den danska transmissionsnätoperatören Energinet.dk. På Gaspoint Nordic kan en aktör handla gas för leverans under dagen, dagen före, inför helg och inför nästkommande månad. Energinet.dk använder Gaspoint Nordics intradagshandel för att sköta balanseringen av det danska naturgasnätet.

Priset på Gaspoint Nordic sätts utifrån tillgång och efterfrågan och ligger även till grund för det så kallade balansgrundpriset som används av Energinet.dk för att avräkna obalanser mellan aktörer. Ett tjugotal aktörer var aktiva på Gaspoint Nordic under 2018.

Den 5 september 2017 bytte Gaspoint Nordics prisindex namn från Gaspoint Nordic Spot Index till European Gas Spot Index.

För att transportera naturgasen till Sverige behöver en aktör boka kapacitet i Dragör. Kapaciteten i överföringen auktioneras ut i Energinet.dk:s ordinarie kapacitetsauktioner. På grund av den låga förbrukningen i förhållande till systemets överföringskapacitet finns det med dagens förbrukning ingen risk för flaskhalsproblem i överföringen. Väl i Sverige kan gasen säljas vidare till förbrukare såsom industrier och gasdistributörer. Under 2018 hade fyra svenska balansansvariga aktörer avtal med transportaktörer på den danska marknaden och kan därmed boka kapacitet av Energinet.dk.

2.3 Slutkundsmarknaden

Det slutliga steget i konkurrensutsättningen av slutkundsmarknaden för naturgas togs i juli 2007. Sedan dess kan samtliga naturgaskunder i det svenska naturgassystemet fritt välja naturgashandlare.

I det västsvenska naturgasnätet finns det cirka 34 000 hushållskunder och 4 800 företagskunder. I Stockholms gasnät finns cirka 61 000 kunder varav cirka 820 är företagskunder och 10 är industrier.

2.3.1 Övervakning av prisutveckling, transparens och konkurrens på marknaden

En liten marknad

I det västsvenska naturgasnätet finns cirka 38 800 naturgaskunder, varav cirka 34 000 är hushållskunder⁹² och 4 800 övriga kunder som är till exempel stora industrier och kraftvärmeverk⁹³. I Stockholms stads- och fordonsgasnät finns cirka 61 000 kunder varav cirka 820 är företagskunder och 10 är industrier⁹⁴.

I slutet av 2018 fanns det totalt sju aktörer⁹⁵ på den svenska slutkundsmarknaden för naturgas, varav sex aktörer i det västsvenska naturgasnätet och en aktör i Stockholms stads- och fordonsgasnät.

Låg kundaktivitet på naturgasmarknaden

Under 2018 genomfördes 222 leverantörsbyten på den svenska naturgasmarknaden varav 146 byten genomfördes av hushållskunder och 76 av företag. Detta motsvarar en total bytesfrekvens på 0,16 procent för hushållskunder och 1,35 procent för företagskunder. För hushållskunder är det en minskning från tidigare år, se Figur 25.

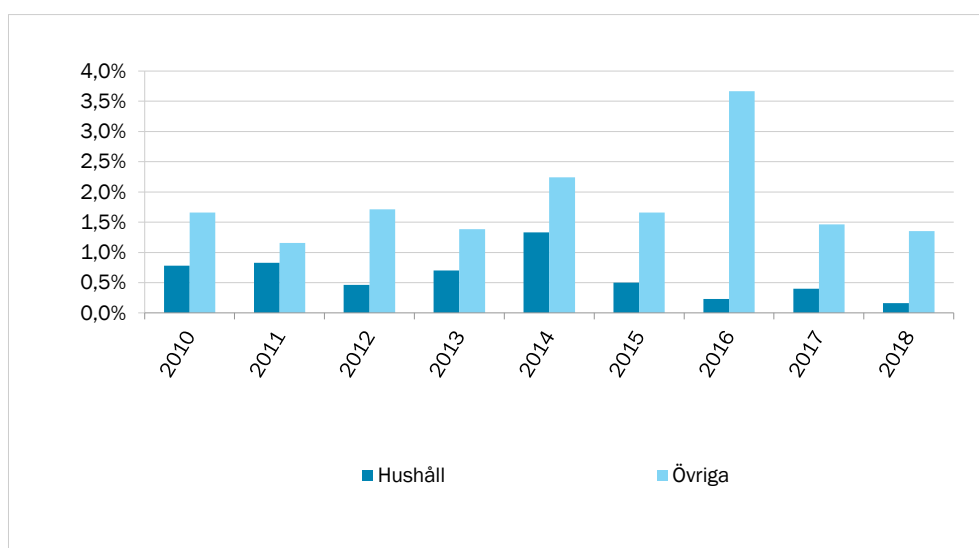
⁹² Källa: Swedegas. www.swedegas.se

⁹³ Energigas, www.energigas.se via Ei 2018:08

⁹⁴ Källa: Gasnätet Stockholm AB, www.gasnatetstockholm.se

⁹⁵ ApportGas, E.ON Försäljning Sverige AB, Göteborg Energi, Kraftringen Energi AB, Varberg Energi, Öresundskraft, Stockholm Gas Handel

Figur 25. Byten av naturgashandlare, procent

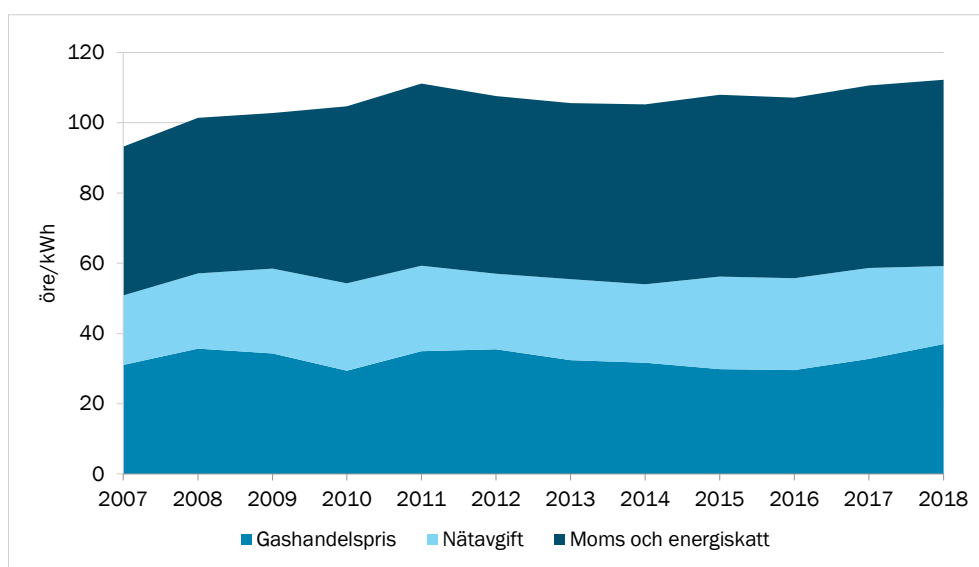

Källa: SCB

Största delen av naturgaskostnaden utgörs av skatt och moms

Kundernas totala kostnad för gas har förändrats relativt lite sedan avregleringen 2007. Förklaringen till detta är att gashandelspriset de flesta åren legat på en förhållandevis jämn nivå på cirka 35 öre per kWh. Även nätavgiften har legat på en stabil nivå på cirka 20–27 öre per kWh. Däremot har skatten på naturgas ökat med cirka 10 öre sedan 2007, se Figur 26.

Figur 26. Real förändring av de olika kostnadsposterna för hushåll med gasuppvärmning⁹⁶

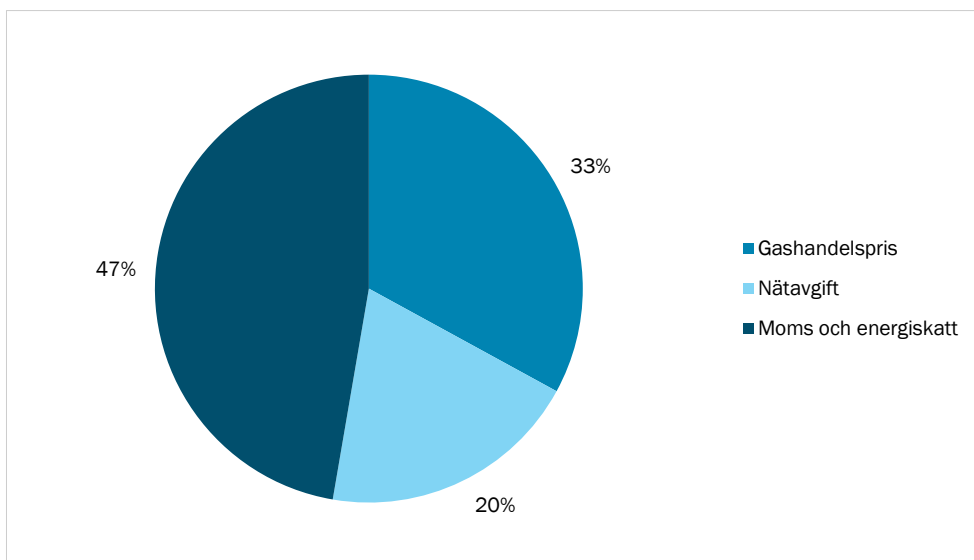

Källa: SCB

⁹⁶ Priser gällande för hushållskund som förbrukar mellan 5 500 – 55 000 kWh/år (uppvärmning och hushållsgas)

Den enskilt största kostnadsposten i hushållskundernas totala gaskostnad utgörs av moms och energiskatt vilken motsvarar 47 procent av den totala kostnaden, se Figur 27.

Figur 27. Andel av totala gaskostnaden⁹⁷

Källa: SCB

Enkelt att jämföra priser på naturgas för hushåll

Konsumenternas energimarknadsbyrå driver sedan 2014 webbplatsen gaspriskollen.se där hushållskunder kan jämföra priser på naturgas från samtliga naturgashandelsföretag i Sverige. På webbplatsen finns även information om hur man byter gashandelsföretag samt information om de olika kostnadsposterna i gaspriset.

⁹⁷ Priser gällande för hushållskund som förbrukar mellan 5 500 och 55 000 kWh/år (uppvärmning och hushållsgas)

2.4 Rekommendationer för naturgaspriser samt utredningar och åtgärder för att främja konkurrens

Ei samverkar med andra myndigheter i tillsynen av naturgasmarknaden för att skapa en väl fungerande naturgasmarknad.

2.4.1 Ei övervakar naturgasmarknaden

Enligt Ei:s instruktion har myndigheten i uppgift att följa och analysera utvecklingen på naturgasmarknaden och lämna förslag till ändringar i regelverk eller andra åtgärder för att främja marknadens funktion. Av instruktionen framgår vidare att Ei ska verka för en effektiv konkurrens på naturgasmarknaden.

Implementering av balanseringsförordningen

Den 1 april 2015 tog Ei ett beslut⁹⁸ om att godkänna Swedegas begäran om att få tillämpa interimistiska balanseringsåtgärder. I samma beslut fastslog Ei att Swedegas ska skicka en rapportuppdatering till Ei varje år fram till och med 2019, då balanseringsförordningen⁹⁹ ska vara fullt implementerad.

Gemensam balanseringszon mellan Sverige och Danmark

Under åren 2016–2018 har Swedegas med Energinet.dk, den danska transmissionsnätsoperatören, utrett åtgärder för att öka harmonieringen av den svenska och danska gasmarknaden genom att skapa en gemensam balanseringszon mellan Sverige och Danmark. Projektet innebär bland annat att ventilen i Dragör kommer att öppnas fullt och flödena kommer således att flyta med samma tryck i båda systemen. Detta kommer att öka medeltrycket i det västsvenska naturgasnätet. I och med projektets genomförande kommer överföringstarifferna mellan Danmark och Sverige att försvinna. Detta kan komma att skapa en mer likvid och leveranssäker balanseringsmarknad, framför allt på den svenska sidan där konkurrensen ökar till slutkundernas fördel, samt ökad effektivitet i administrationen. Under 2018 slutfördes projektet (den nya balanseringszonen har därefter börjat tillämpas per den 1 april 2019).

2.4.2 Potentiellt ökad konkurrens på naturgasmarknaden i och med nybyggnationer av terminaler för LNG

Eftersom all gas idag kommer från Danmark saknas alternativ för tillförsel av naturgas. När den nya LNG-terminalen i Göteborg nu tagits i bruk kan det i framtiden finnas ytterligare alternativ. Dock kommer terminalen inte att vara kopplad mot naturgasnätet i ett första skede och det är inte klart när detta kommer att ske.

⁹⁸<http://www.ei.se/Documents/Publikationer/beslut/Beslut%20Rapport%20om%20interimistiska%20åtgärder%20för%20den%20kortfristiga%20grossitsmarknade%20för%20gas.pdf>

⁹⁹ EU-förordning 312/2014 gällande fastställande av nätföreskrifter för balansering av överföringsnät för gas.

2.5 Försörjningstrygghet naturgas

Även om försörjningstryggheten historiskt sett varit hög kan den svenska naturgasmarknaden sägas vara sårbar, både på kort och på lång sikt. Situationen med en enda tillförselpunkt tillsammans med det faktum att Sverige inte har någon egen produktion av naturgas gör den svenska naturgasmarknaden känslig för yttre störningar på kort sikt, i synnerhet för produktionsstopp i de danska naturgasfälten. I ett längre perspektiv kommer gasleveranserna från Danmark att minska i takt med att naturgasfälten där successivt töms.

2.5.1 Övervakning av balansen mellan utbud och efterfrågan

Energimyndigheten är tillsynsmyndighet enligt lagen om trygg naturgasförsörjning¹⁰⁰. I enlighet med naturgasförsörjningsförordningens¹⁰¹ krav publicerades 2012 en nationell förebyggande åtgärdsplan och en nationell krisplan för tryggad naturgasförsörjning. Den förebyggande åtgärdsplanen uppdaterades 2014 med en aktuell riskbedömning.

2.5.2 Förväntningar om framtida efterfrågan och leveranser samt tillförd kapacitet

Under 2016 lämnade Swedegas AB in en ansökan till Ei om koncession att få bygga och använda en LNG-terminal i Göteborgs hamn samt ansökan om att få bygga och driva en naturgasledning för överföring av naturgas från LNG-terminalen till stamnätet för naturgas. Verksamheten kommer även innefatta bunkring av LNG till fartyg. Swedegas AB kompletterade under första kvartalet 2018 koncessionsansökan med en utökning av det sökta koncessionsområdet till att även omfatta rörledningar ut till kajplatser. Ansökan bereddes av Ei och överlämnades 2018 med yttrande till regeringens prövning. Ärendet är ännu inte avgjort.

2.5.3 Harmoniserade tariffstrukturer för överföring av gas

Den 16 mars 2017 utfärdade kommissionen förordning (EU) 2017/460 om fastställandet av nätföreskrifter för harmoniserade tariffstrukturer för överföring av gas. Syftet med förordningen är att genom bindande EU-regler bidra till marknadsintegration och förbättrad försörjningstrygghet samt till att främja sammanlänkning mellan de europeiska gasnäten. Förordningen anger bland annat regler för överföringstariffer, tillämpning av referensprismetod, krav på samråd och offentliggörande. I Sverige berörs Swedegas, som äger och driver det svenska gastransmissionsnätet, av förordningen.

Ei beslutade den 13 december 2018 i ett motiverat beslut att godkänna Swedegas förslag att en utjämnad referensprismetod ska användas som referensprismetod för transmissionsnätet i Sverige.

2.5.4 Åtgärder för att täcka efterfrågetoppar eller utbudsunderskott

Förbrukningstoppar och bristande leveranser från de balansansvariga hanteras genom det balanseringsutrymme som finns i stamnätsledningarna, så kallad linepack. Om det krävs åtgärder därutöver använder sig den systembalansansvariga så långt det är möjligt av marknadsmekanismer för att hantera obalanser. Energimyndigheten kan beordra nätägare att begränsa eller

¹⁰⁰ Lag (2012:273).

¹⁰¹ (EU) 994/2010.

avbryta överföring av naturgas till industrikunder. Om detta görs ska försörjningen till konsumenter säkras.

Genomförande av skyddsåtgärder

Innehavare av en naturgasledning, lagringsanläggning eller förgasningsanläggning ska planera för att i en krissituation kunna hantera den egna anläggningens drift och säkerhet.¹⁰² Innehavarna ska upprätta en handlingsplan för krissituationer samt se till att planen sprids inom den egna organisationen och att den följs. Innehavarna ska även informera myndigheterna och andra relevanta aktörer om sina planer.

¹⁰² Föreskrifter är utformade i Statens energimyndighets föreskrifter och allmänna råd om företagsplaner samt om skyldighet att lämna information om naturgasförsörjning, STEMFS 2012:4.

3 Konsumentskydd och tvistlösning

Konsumenten kommer i kontakt med el- och naturgasmarknaden framförallt i samband med fakturering av avgifter för nät och handel, vid byte av handlare och i samband med flytt.

Konsumenterna ska kunna känna trygghet i att de regler som finns efterföljs. Energimarknadsinspektionen (Ei) bidrar till att stärka konsumenternas ställning på marknaderna genom tillsyn och information om energimarknaden, samt genom att utveckla regelverket.

3.1 Konsumentskydd

Som en följd av EU:s tredje inre marknadsdirektiv för el och gas implementerades 2011 en rad konsumentbestämmelser i ellagen och naturgaslagen. Ei som tillsynsmyndighet ska tillsammans med andra relevanta myndigheter bidra till att konsumentskyddsåtgärderna är effektiva och genomförs.

Ei ska även informera konsumenten om frågor som hur man byter el- eller naturgashandelsföretag, vad det kostar att ansluta sig till ett nät, samt hur konsumenten anmäler sin handlare eller sitt nätföretag.

Ei:s tillsyn av leveranskvaliteten i elnäten

Ei har sedan 2010 tillgång till detaljerad statistik om elavbrott för samtliga elnätskunder i Sverige. Detta har ökat möjligheterna att rikta tillsynen mot de delar av elnäten som är i störst behov av förbättring. Bristande leverans kvalitet medför stora olägenheter för kunderna och resulterar i höga kostnader för samhället. Varje år kostar avbrotten samhället runt en miljard kronor. Även brister i spänningskvaliteten kan orsaka stora kostnader. En väl fungerande elförsörjning är av stor betydelse för samhällets funktion och utveckling.

I de fall Ei konstaterar brister i företagets leverans kvalitet i elnäten föreläggs elnätsföretagen att redogöra för de åtgärder som ska vidtas för att komma tillrätta med bristerna.

Elpriskollen

För att stärka konsumenternas ställning på elmarknaden och konsumenternas tillgång till objektiv information driver Ei en webbplats för prisjämförelser, elpriskollen.se, där konsumenterna kan jämföra priser och villkor på de vanligaste avtalen från samtliga elhandelsföretag.

Möjligheten att jämföra priser och andra faktorer som kan påverka valet av elhandelsföretag är en förutsättning för aktiva kunder. Ei arbetar därför med att ständigt utveckla och förbättra prisjämförelsesajten för att förenkla för konsumenterna och möjliggöra för utökade sökningar. Prisjämförelser kan idag göras på 13 språk. Under 2018 steg antalet unika besökare på elpriskollen.se från 116 000 (2017) till 187 000.

Ei gör också löpande kontroller av de inrapporterade priserna med tillhörande villkor för att säkerställa att elhandlarna rapporterar in korrekta uppgifter. Under året har flertalet kontroller gjorts av elhandlarnas priser och avtalsvillkor. När brister upptäckts har elhandlarna uppmanats att åtgärda dessa, vilket också skett i samtliga fall.

Konsumentkontakt och Kundo

För att samla kundernas frågor och klagomål till en punkt har Ei en funktion för konsumentkontakt. Samtliga skriftliga frågor och klagomål till Ei, som är relevanta ur ett konsumentperspektiv, hänvisas till Konsumentkontakt. Även frågor och klagomål från näringsidkare besvaras om de kan anses vara av relevans för konsumenterna. Förutom att besvara frågor och ta emot klagomål rörande energimarknadernas aktörer skapas också underlag för regelutveckling och tillsyn för andra avdelningar inom Ei.

Konsumentkontakt tar emot frågor och klagomål via e-post, telefon, sociala medier och via det webbaserade frågeforumet Kundo. Kundo innebär att konsumenterna kan ställa frågor eller leta efter svar på tidigare ställda frågor direkt via webben. Målsättningen med detta arbetssätt är att hålla en hög servicenivå och att konsumenterna snabbt och enkelt kan få svar på sina frågor.

Ei samarbetar med Konsumenternas energimarknadsbyrå avseende hantering av frågor och klagomål. Konsumenter som tar kontakt på telefon och e-post med frågor utanför Ei:s ansvarsområden hänvisas till Konsumenternas energimarknadsbyrå. Det gäller exempelvis allmänna avtalsrättsliga frågor.

Under 2018 hade Ei 1 467 kontakter med konsumenter. Dessa kontakter rörde elnät, elhandel, elpriskollen.se, fjärrvärme, gasnät och gashandel. De flesta frågor eller klagomål rör elnät eller elhandel. Frågorna och klagomålen om elnätsavgifter kan till exempel avse höjningen av dessa, vilken nivå de ligger på, skillnaden i avgifterna mellan olika områden eller avgifternas olika delar såsom den rörliga delen, den fasta delen eller effektagiften. Frågorna och klagomålen om elhandel handlar främst om nivåerna på elpriserna, avtalsvillkor, till exempel oskäligen avtalsvillkor eller avsaknad av information om avtalsvillkoren, samt missnöje på grund av företag som bedriver uppsökande försäljning.

Anmälningar till Ei

Konsumenten har förutom att ställa frågor om energimarknaderna också möjlighet att anmäla att ett företag inte följer bestämmelserna i ellagen och naturgaslagen. Som tillsynsansvarig myndighet kan Ei då undersöka om företaget brutit mot sin lagstadgade skyldighet.

Klagomåls- och frågerapport

Under 2018 publicerade Ei rapporten *Konsument på elmarknaden - Klagomålsstatistik 2014–2017* (Ei 2018:07) som bland annat beskriver och analyserar klagomåls- och frågestatistiken på energimarknaden. Konsumenters invändningar och frågor om elnätsföretagen rör ofta regleringen och nivån på nättarifferna medan klagomål om elhandelsföretag ofta handlar om oschysta affärsmetoder. Klagomål avseende oschysta affärsmetoder har ökat de senaste åren. Det är viktigt att konsumenten noga läser avtalsvillkoren innan avtal ingås och fattar ett informerat beslut. Statistik visar att de nöjdaste elkunderna är de som fattat ett genomtänkt beslut.

Förstärkning av konsumenters rätt gällande telefonförsäljning

Under året har några förändringar skett i regelverket gällande konsumenters rätt på energimarknaden. Nya regler har bland annat införts som innebär att det krävs att elhandelsföretagen ger skriftliga bekräftelser vid telefonförsäljning. Det stärker kundens ställning eftersom konsumenten ges en viss betänketid och därmed möjlighet att själv jämföra telefonförsäljarens erbjudanden med andra erbjudanden på marknaden. Det är för tidigt att säga om detta leder till att antalet klagomål till Ei och Energimarknadsbyrån om el- eller gashandlares telefonförsäljning minskar.

Hjälp till utsatta kunder

Den svenska definitionen av utsatta kunder framgår av Ei:s myndighetsinstruktion och lyder "*med utsatta kunder avses personer som varaktigt saknar förmåga att betala för den el eller naturgas som överförs eller levereras till dem för ändamål som faller utanför näringsverksamhet*". På den svenska el- och naturgasmarknaden skyddas denna

kategori av konsumenter av sociallagstiftningen på så sätt att konsumenten har rätt att få ekonomiskt bistånd för att betala el- och naturgasfakturor. Ei har tidigare uppskattat att ungefär 20 000 konsumenter kan betraktas som utsatta kunder.

Det finns också såväl i ellagen som i naturgaslagen bestämmelser som skyddar den konsument som riskerar att fränkopplas från el- eller naturgasnätet på grund av bristande betalning eller annat väsentligt avtalsbrott. Bestämmelserna innebär att det företag som genomför fränkopplingen först måste följa ett visst lagstadgat tillvägagångssätt. Detta inkluderar bland annat konsumentens rätt till korrekt information från företaget, möjlighet för konsumenten att rätta sig utan att fränkoppling sker, samt att företaget måste skicka ett meddelande till socialtjänsten i kommunen där konsumenten bor en viss tid innan fränkoppling kan bli aktuell.

Sverige beskrivs som det land i EU med lägst energifattigdom hos hushåll med låga inkomster.¹⁰³

Konsumenternas energimarknadsbyrå som nationell kontaktpunkt

Ei är en av huvudmännen i Konsumenternas energimarknadsbyrå.

Konsumenternas energimarknadsbyrå är en oberoende byrå som ger information och vägledning till konsumenten i frågor som rör el- och naturgasmarknaden. Rådgivningen till konsumenten är kostnadsfri. Sedan tidigare finns en överenskommelse mellan Ei och Konsumenternas energimarknadsbyrå som innebär att byrån är nationell kontaktpunkt för el- och naturgasmarknaden i enlighet med krav i EU:s el- och gasmarknadsdirektiv. Energimarknadsbyråns webbplats besöktes under 2018 av ungefär 135 000 unika konsumenter, vilket var mer än en fördubbling i jämförelse med 2017 då 65 000 unika användare besökte webbplatsen. Ungefär 1 800 konsumenter tog direktkontakt med byrån över telefon och e-post. Det är en liten uppgång jämfört med föregående år. Antalet direktkontakter som innehöll klagomål fortsatte att öka under 2018 då 62 procent av de 1 800 kontakterna var klagomål. I likhet med föregående år rörde många klagomål elhandelsavtal. De flesta av dessa klagomål rörde kostnader vid byte av elhandelsföretag, så kallade lösenavgifter, ångerrätt och automatisk förlängning av elprisavtal.

Energimarknadsbyrån har under året också fortsatt med att redovisa sammanställningar av konsumentproblemen på energimarknaderna till myndigheter och företag. Detta arbete har bland annat skapat möjligheter för företagen att vidta åtgärder för att minska klagomålen. För Ei har det, tillsammans med myndighetens egna sammanställningar över konsumenternas klagomål, inneburit att tillsynsinsatser har identifierats och kunnat genomföra där de gör mest nytta.

Övrig konsumentrådgivning

Bland övriga myndigheter som har ett konsumentansvar på el- och naturgasmarknaden kan särskilt Konsumentverket nämnas. Konsumentverket granskar bland annat om företag har använt vilseledande eller aggressiv marknadsföring, använt sig av oskäliga avtalsvillkor eller gett bristfällig prisinformation.

¹⁰³ OpenExp, www.openexp.eu/eepi

Konsumentverket driver en konsumentupplysningstjänst under namnet Hallå konsument.¹⁰⁴ Hallå konsument gäller samtliga konsumentmarknader. Till Hallå konsument kan även energikonsumenten vända sig med frågor om exempelvis köp, villkor i avtal och reklamationer.

Även andra myndigheter, däribland Ei, är ansvariga för att samverka med Konsumentverket i utvecklingen av Hallå konsument. Energimarknadsbyrån ansvarar för att besvara frågor som hänvisas från Hallå konsument samt för viss information på Hallå konsuments webbplats.

För rådgivning i olika frågor har konsumenten på el- och naturgasmarknaden också möjlighet att vända sig till hemkommunen. Där erbjuder konsumentvägledarna bland annat rådgivning före tecknande av avtal samt vägledning vid tvister. Budget- och skuldrådgivarna kan erbjuda råd och stöd vid betalningsproblem medan energi- och klimatrådgivarna bland annat kan erbjuda analys av energianvändningen samt råd vid val av ny värmekälla.

¹⁰⁴ www.hallakonsument.se

3.2 Tvistlösning

Elhandelsföretag, elnätsföretag, gashandelsföretag och gasnätsföretag ska på sina webbplatser och på fakturan till konsument bland annat lämna tydlig information om konsumentens rättigheter, hur konsumenten ska gå till väga för att lämna klagomål samt vart konsumenten kan vända sig för information eller tvistlösning.

För information och vägledning kan konsumenten vända sig till Konsumenternas energimarknadsbyrå eller till kommunal konsumentvägledare.

Ei prövar vissa tvistefrågor

Ei kontrollerar att företagen på el- och naturgasmarknaden följer lagstiftningen och har också i vissa fall en tvistlösande funktion för tvister mellan en konsument och ett företag. Detta gäller tvister i frågor om skyldighet för elnätsföretag att ansluta en anläggning till elnätet, kostnaden för mätning och beräkning av el, ersättning vid inmatning av el samt nättariffer för mindre produktionsanläggningar.

Enligt ellagens bestämmelser ska anslutningsavgiften vara skälig¹⁰⁵. Om konsumenten anser att kostnaden är för hög kan den vända sig till Ei som då prövar denna. Om Ei konstaterar att anslutningsavgiften är för hög måste elnätsföretaget betala tillbaka mellanskillnaden till konsumenten. Ei:s beslut om skälig anslutningsavgift kan överklagas och det är domstolarna som ytterst bestämmer vad som gäller. Det är kostnadsfritt att begära prövning hos Ei och att överklaga Ei:s beslut.

Tvistlösningsstöd hos Allmänna reklamationsnämnden

Konsumenten på el- och naturgasmarknaden kan anmäla en tvist med ett företag till Allmänna reklamationsnämnden (ARN). En sådan anmälan är att beteckna som ett snabbt och enkelt men ändå rättssäkert alternativ till domstol. ARN är en statlig myndighet som kostnadsfritt prövar tvister mellan kunder och företag på bland annat el- och naturgasmarknaden. ARN gör ingen egen utredning av vad som hänt utan det är upp till parterna att lämna in och presentera det underlag nämnden ska ta ställning till. Vid bedömning av en tvist utgår nämnden från gällande lagstiftning och rättspraxis. Nämnden ger i sitt beslut ett förslag till hur tvisten bör lösas. För att konsumenten ska kunna anmäla en tvist till ARN krävs att företaget ska ha avvisat konsumentens krav eller inte alls besvarat konsumenten, att anmälan kommer in senast 6 månader från den dag då företaget sa nej till konsumentens krav samt att kravet ligger över värdegränserna 500 kronor, 1 000 kronor eller 2 000 kronor beroende på vad anmälan gäller.

ARN sänkte under 2018 beloppsgränsen för att göra prövningar gällande el- och gasavtal från 2 000 kr till 500 kr. Denna förändring stärker konsumenters rätt till prövning då majoriteten av tvisterna mellan kunder och företag gäller belopp som underskrider 2 000 kr.

Konsumenten får oftast vänta ungefär 6 månader på ett beslut i ärendet från ARN. Konsumenten kan också vända sig till allmän domstol för att lösa en tvist med ett el- eller naturgasföretag.

¹⁰⁵ 1997:857 4 kap. 9 §

